

Lapinoja Sanna

Iltapäivälehtien opettajakuvat ja koronapandemian niissä aiheuttamat muutokset

Pro gradu -tutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Luokanopettajankoulutus
2021

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Iltapäivälehtien opettajakuvat ja koronapandemian niissä aiheuttamat muutokset (Sanna Lapinoja)

Pro gradu -tutkielma, 59 sivua, 0 liitesivua

Toukokuu 2021

Tässä tutkielmassa tarkastelen iltapäivälehdistä nousseita opettajan representaatioita. Tämän lisäksi tutkin millä tavoin koronapandemia on muuttanut opettajista uutisointia. Opettajien representaatioiden tutkiminen on tärkeää, sillä ne vaikuttavat ihmisten mielikuviin opettajista ja opettajan ammatista. Tutkielmani ajankohtaisuutta lisää koronapandemian opettajista uutisointiin aiheuttamien muutosten tutkiminen. Tutkimuskysymyksiä on kaksi:

1. Millaisia representaatioita opettajista nousee suomalaisissa iltapäivälehdissä?
2. Millä tavoin koronapandemia on muuttanut opettajan representaatioita iltapäivälehdissä?

Tutkielman teoreettinen viitekehys nojaa opettajan ammatin, opettajuuden sekä representaation käsitteisiin. Tämän lisäksi esittelen joitakin aikaisempia tutkimuksia, jotka ovat kohdistuneet eri medioissa syntyneisiin opettajan representaatioihin. Tutkimuksen aineisto muodostuu 63 iltapäivälehtien julkaisusta, jotka on kerätty kyseisten lehtien digiversioista noin kahden vuoden ajalta. Tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen ja aineiston analyysissä käytin sisällönanalyysia sekä diskurssianalyysia.

Tutkimuksen keskeisiin tuloksiin kuuluvat aineistosta nousseet opettajakuvat sekä koronapandemian niihin aiheuttamat muutokset. Opettajakuvia muodostui aineiston pohjalta neljä. Tutkimukseni mukaan koronapandemia on muuttanut opettajista uutisointia tuomalla esiin täysin uudenlaista, uuteen tilanteeseen sopeutuvaa opettajakuvaa. Lisäksi koronapandemia on tuonut uutta näkökulmaa myös niihin opettajakuviin, jotka eivät ole suoraan liitoksissa kyseiseen pandemiaan.

Avainsanat: representaatio, opettajan ammatti, koronapandemia, opettajakuva, iltapäivälehdet

Sisältö

1 Johdanto	4
2 Teoreettinen viitekehys	7
2.1 Opettajan ammatti.....	7
2.2 Opettajuus ja sen kehitys Suomessa	12
2.3 Representaatio.....	15
2.3.1 <i>Representaatioiden merkitys ja representaation politiikka</i>	17
2.4 Aikaisempia tutkimuksia mediassa esitetystä opettajan representaatiosta	19
3 Tutkimuksen toteutus	24
3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	24
3.2 Aineiston keruu.....	24
3.3 Aineiston analyysi	26
4 Tutkimuksen tulokset	31
4.1 Nousseet opettajakuvat	31
4.1.1 <i>Ylikuormittunut ja epätoivoinen opettaja</i>	31
4.1.2 <i>(Ali)arvostettu asiantuntija</i>	33
4.1.3 <i>Sopeutuja</i>	35
4.1.4 <i>Välinpitämätön opettaja</i>	37
4.2 Koronapandemian vaikutukset opettajan representaatioihin.....	40
4.2.1 <i>Koronan aiheuttama painopisteen muutos</i>	40
4.2.2 <i>Koronan tuomat uudet näkökulmat</i>	42
5 Päätelmät	45
5.1 Iltapäivälehtien harjoittamat representaation politiikan valinnat	45
5.2 Erilaisten opettajakuvien ja koronan merkityksestä.....	47
6 Pohdinta	50
Lähteet	55

1 Johdanto

Luokanopettajan mukaan jaksaminen on viikon loppupuolella hyvin rajallista. ”Maanantaina virtaa on aika paljon, tiistaina pikkuisen vähemmän, keskiviikkona alkaa olemaan aika väsynyt, torstaina jo rämmittää ja perjantaina selviydytään.” (IS 17.9.2019)

Laukaassa Leppäveden koulussa neljättä luokkaa opettavalla Mia Vuorenmaalla on torstaista hyvät ja positiiviset tunnelmat. ”Ylivoimaisesti on ollut eniten ikävä oppilaita ja vastavuoroista vuorovaikutusta heidän kanssaan. Työyhteisöä ja työkavereita on ollut myös ikävä, kyllä tämä on aika sosiaalinen työ kuitenkin”, hän kertoo. (IL 13.05.2020)

Ensimmäisen Ilta-Sanomien artikkelista lainatun otteen luoma kuva opettajan työstä on varmasti tuttu jokaiselle opettajalle tai opettajaopiskelijalle. Oikeastaan kenelle vaan, joka lukee iltapäivälehtiä. Opettajan työ kuvataan raskaaksi, sielua syöväksi, jopa mahdottomaksi. Opettajan työtä on riepoteltu mediassa jo pitkään (Punakallio & Dervin, 2015, 308–309) ja yhtenä riepottelun seurauksena muun muassa opettajahakijoiden määrä on laskenut (VAKAVA-tilastot 2015–2019). Kuitenkin tuo toinen ote, alle vuoden sisällä edellisestä kirjoitettu, niin ikään iltapäivälehdestä nostettu, hämmentää. Siitä herää ajatus, jonka mukaan on ihan oikeasti olemassa opettajia, jotka nauttivat työstään ja jotka välittävät oppilaistaan.

Tässä tutkielmassa tavoitteenani on tutkia, millaisia opettajan representaatioita suomalaiset iltapäivälehdet lukijoilleen välittävät. Ainutlaatuinen näkökulma tutkielmassani on koronapandemian aiheuttamat muutokset iltapäivälehdistä nousseisiin opettajakuviin, sillä pandemian vaikutuksista uutisointiin ei ole vielä löydettyvissä tutkimustietoa. Tämänkaltainen tutkimus on siis erittäin ajankohtaista.

Tutkimusaiheena erilaisissa medioissa nousseet opettajan representaatiot ei ole uusi. Median välittämät opettajakuvat ovat kuitenkin tärkeitä ja keskeisiä tutkimuskohteita, sillä ne kertovat paljon siitä, mitä yhteiskunta opettajista oikein ajattelee (Punakallio & Dervin, 2015, 308). Opettajien representaatiot on mielenkiintoinen tutkimusaihe myös siksi, että lähes jokaisella ihmisellä on ainakin jonkinasteisia omakohtaisia kokemuksia, ja sen myötä myös henkilökohtaisia mielipiteitä opettajista ja opettajan ammatista. Tutkimusaiheena opettajan representaatiot on siis universaali ja sitä voidaan lähestyä monesta eri näkökulmista.

Opettajan ammatin, siihen liittyvän opettajuuden ja siitä välittyvän opettajakuvan voidaan jatkuvasti huomata elävän jonkinasteisessa muutoksessa tai muutoksen porteilla (Rinne, 1986;

Simola, 1997; Säntti, 2007). Muutoksia ohjaavat esimerkiksi ajan vallitsevat odotukset niin yhteiskunnan kuin yksittäisten opettajienkin taholta ja ne kehittyvät hiljalleen yhteiskunnan kehittyessä ja muuttuessa.

Oma kiinnostukseni aiheeseen lähti niistä lukemattomista määristä julkaisuja, joissa opettajan työstä herää suorastaan kammottava kuva. Luokanopettajaopiskelijana tällaiset artikkelit luonnollisesti kiinnittävät huomioni ja ovat maallaneet uhkakuvia aivojeni syövereihin. Representaatioiden merkitys ihmisen ajatteluun ja mielipiteisiin on merkittävä (Hall, 2013; Hall, 1992; suom.1999), niin positiivisessa kuin negatiivisessakin mielessä. Opettajan työstä pitkään levittänyt negatiivinen representaatio herättää helposti kuvan ammatista, jonka harjoittamiseen vaaditaan vähintäänkin yli-inhimillisiä ominaisuuksia.

Opettajista uutisoinnin negatiivisesta sävystä ja sen määrästä huolimatta, tai itse asiassa juuri sen takia, aihe onkin kiinnostava. Ajatuksia herättää paljon myös opettajista uutisissa välittyvän kuvan todenmukaisuus. Jos opettajan ammatti on niin kauheaa, niin miten meillä on yhtään opettajia kouluissa? Entäpä ne artikkelit, joissa suomalaisia opettajia kehutaan maailman parhaiksi? Päädyin lopulta siihen tulokseen, että opettajista on oltava olemassa muunkinlaista uutisointia, kuin se ainainen negatiivinen näkökulma ja motivaatio opettajakuvien tarkasteluun heräsi.

Sen lisäksi, että tämän tutkielman tarkoituksena on kartoittaa iltapäivälehdistä erottuvia ja esiin nousseita opettajan representaatioita, on tarkoituksena selvittää, miten vuoden 2019 lopussa leviämään lähtenyt koronapandemia on muuttanut kyseisiä representaatioita. Koronaviruksen aiheuttama pandemia on muuttanut ihmisten arkea ympäri maailman, muun muassa pakottaen ihmisiä pysymään kotona ja tekemään etätöitä. Myös sellaisten ihmisten, kuten opettajien, joiden työn luonne on yleensä hyvin kiinteässä suhteessa toisiin ihmisiin. Koska kyseinen historiallinen tapahtuma on vielä niin tuore, tutkimuksia sen vaikutuksista ja sen aiheuttamista muutoksista ihmisten mielikuviin opettajista tai muistakaan ammattiteistä ei vielä ole. Opettajien representaatioita käsittelevässä tutkimuskentässä on siis selkeä aukko tälle tutkimukselle.

Kaksi tutkimuskysymystäni ovat:

1. Millaisia representaatioita opettajista nousee suomalaisissa iltapäivälehdissä?
2. Millä tavoin koronapandemia on muuttanut opettajan representaatioita iltapäivälehdissä?

Tutkielman teoreettisessa viitekehyksessä tarkastelen tutkimuksen kannalta keskeisiä teemoja, kuten opettajan ammattia ja opettajuutta. Koska aiheena on opettajien representaatiot, on

tärkeää avata sekä opettajan ammattia, eli sitä mitä opettajan työ on, että opettajuutta, eli kuvaa opettajan työstä. Tämän tutkielman teoreettisen viitekehyksen toinen keskeinen teema on luonnollisesti representaatio itse, jota tarkastelen yleisellä tasolla ilmiönä ja jonka välittämiä merkityksiä ja voimaa pyrin avaamaan eri esimerkeillä. Lisäksi olen koonnut mukaan aikaisempia tutkimuksia mediassa välittyneistä opettajan representaatioista.

Tutkimuksen aineisto muodostuu Suomen kahden iltapäivälehdet, Ilta-Sanomien ja Iltalehden, erilaisista opettajiin ja opettajan ammattiin liittyvistä julkaisuista reilun kahden vuoden ajalta. Metodologisena työkaluna tutkimuksessa käytän sisällönanalyysia diskurssianalyttisellä otteella höystettynä. Sisällönanalyysi tarjoaa systemaattisen tavan jäsentää aineistoa, kun taas diskurssianalyttinen ote on keskeinen erilaisten tekstien tulkinnassa, kuten tässä tutkielmassa kielen tehokeinojen, joilla iltapäivälehdet ovat tiettyjä opettajakuvia levittäneet, tunnistamisessa.

2 Teorettinen viitekehys

Loppuvuodesta 2019 Kiinan kaupunki Wuhanissa alkoi tautiepidemia, jonka aiheuttaja oli ihmiselle uusi koronavirus. Kyseisen viruksen aiheuttama tauti on nimeltään COVID-19 ja se on levinnyt maailmanlaajuisesti. Tauti aiheuttaa hengitystieinfektioita ja voi olla hengenvaarallinen, erityisesti niille, joilla on tiettyjä perussairauksia Maailman terveysjärjestö [WHO] julisti koronavirusepidemian pandemiaksi 11. maaliskuuta 2020. (Terveyskirjasto.) Suomen hallitus pyrki pitämään pandemiaa aisoissa erilaisilla rajoituksilla. Joukkokokoonnutumiset ja massatapahtumat kiellettiin, ravintolat ja kulttuurikeskukset suljettiin ja peruskoululaiset ja lukiolaiset päätyivät viettämään suuren osan vuoden 2020 kevätlukukaudesta etäopetuksessa.

Tutkimuksessani tutkin ja vertailen opettajan representaatioita suomalaisessa uutismediassa noin kahden vuoden ajalta, tuoden samalla uutta tutkimustietoa siihen, miten pandemia on muuttanut uutisointia opettajista. Tutkimusaihe on tärkeä, sillä pandemian vaikutuksista uutisointiin ei löydy vielä tutkimusta. Tässä luvussa avaan tutkimuksen teoreettista viitekehystä käymällä läpi tutkimukseen liittyviä keskeisiä käsitteitä ja aiempia opettajan representaatioista tehtyjä tutkimuksia.

2.1 Opettajan ammatti

Suomessa peruskoulun tai lukion opettajan ammatin harjoittamiseen vaaditaan yliopistotason koulutus, eli maisterin tutkinto. Heikkisen, Ahon ja Korhosen (2015) mukaan opettajankoulutuksen pohjaaminen tieteelliselle ja tutkimuspohjaiselle otteelle parantaa tulevien opettajien kykyä ajatella reflektiivisesti ja kriittisesti sekä myös kehittää valmiuksia itsenäiseen työskentelyyn. Korkeatasoinen opettajankoulutus on tärkeää kansakunnan hyvinvoinnin, talouden ja tuottavuuden näkökulmasta. Erinäisten kansainvälisten vertailujen mukaan Suomen opettajankoulutus keskittyykin jo nyt sellaisiin kehitysehdotuksiin, joita muissa Euroopan maissa vasta tavoitellaan. (Heikkinen, Aho ja Korhonen, 2015, 24–25.) Suomen Opettajiksi Opiskelevien Liiton [SOOL] nimeämiä tavoitteita suomalaiselle opettajankoulutukselle ovat muun muassa monipuolisten valmiuksien tarjoaminen sekä kohtaamistaitojen kehittäminen opettajan työtä varten. Lisäksi SOOLin tavoitteissa korostetaan pätevän henkilökunnan ja joustavan, eri alojen erityispiirteitä huomioivan opettajankoulutuksen merkitystä. (Suomen Opettajiksi Opiskelevien Liitto.)

Opettajan ammatti on perinteisesti ajateltu olevan Suomessa hyvin arvostettu urapolku. Säntin (2010) mukaan suomalaisten usko koulutukseen ja sen merkitykseen on säilynyt vahvana, vaikka koulun kriisi ja koululaitoksen resurssien riittämättömyys ovat myös Suomessa julkisen keskustelun yleisiä aiheita. Monissa länsimaissa, kuten Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa ei koulutusta samalla tavalla nähdä yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisijana vaan osana ongelmaa itseään. Tämä laskee kyseisissä maissa opettajien arvostusta ja työskentelyn autonomista vapautta. (Säntti, 2010, 187–188.)

Opettajien ammattijärjestön [OAJ] Taloustutkimuksella vuonna 2021 teettämän tutkimuksen mukaan opettajan ammatti onkin Suomessa erittäin arvostettu; 90 prosenttia väestöstä arvostaa opettajan ammattia paljon tai erittäin paljon. Ikävä vastakaiku kyselylle on kuitenkin OAJ:n itsensä teettämän Fiilismittari-kyselyn tulokset, joiden mukaan opettajista alle puolet kokee, että heidän työtään arvostetaan. (Opetusalan ammattijärjestö) Tulokset ovat siis kaksijakoiset; rivisuomalaisten tuntema arvostus opettajia kohtaan ja opettajien itsensä tuntema arvostus eivät tutkimuksien mukaan kohtaa.

Kuten monet ammatit, myös opettajan ammatti on muuttunut historian kehityksen myötä. Launosen (2003) mukaan 1800-luvun lopulla painotettiin järkeä, joka ohjasi ihmisiä hyvään. Opettajan tehtävänä oli siirtää lapsiin yleispätevää arvotietoa ja toimia ehdottomana auktoriteettina: oppilaan kyky kehittää luontoaan ja kasvaa järkeen edellytti taipumista auktoriteetin edessä. 1900-luvun alussa opettajan keskeisin tehtävä oli kehittää oppilaasta siveellisesti luja luonne. Opettajan tärkeimmät tehtävät kasvattajana olivat kurin ylläpitäminen, oppilaan moraaliseen luonteeseen vaikuttaminen sekä oppilaan asteittainen saattaminen itsenäiseen elämään. Toisen maailmansodan jälkeen opetuksessa alettiin välttää yhdenmukaistavaa kasvatusta, jonka sijaan korostettiin yhteiskuntaetiikkaa ja sosiaalista elämää. Opettaja ei enää kaatanut oppilaiden päähän valmiita arvoja tai moraalikäsitteitä, vaan esimerkiksi koulun yhteinen toiminta, kuten juhlat ja retket, tarjosivat mahdollisuuksia moraalin oppimiseen ja itsenäisen arvopohdinnan harjoittamiseen. Voimakas tasa-arvon ihanne leimasi suomalaisen peruskoulun syntyäikää 1970-luvulla. Yksilöllisyyteen liittyvät arvot korostuivat, kun taas perinteeseen ja yhteisöllisyyteen liittyvät arvot heikentyivät. (Launonen, 2003, 35–39.)

Kuten Siljander (2014) toteaa, opetuksella ja kasvatuksella on tiivis ja rikkomaton suhde. Kasvatuksen historian tarkastelu onkin pitkälti opetuksen ja opetusta koskevien aatteiden historian tarkastelua aina antiikista nykyaikaan (Siljander, 2014, 53). Launonen kuitenkin

huomauttaa, että historian myötä tapahtunut aatteellinen kehitys on muuttanut opettajan roolia kasvattajana. Oppilaan autonomian ihanne suomalaisessa peruskoulussa on vahvistunut 1970-luvulta lähtien, ja ajatus yksilöllisyydestä koetaan tärkeänä. Näin ollen opettajan on kasvatustehtävässään huomioitava yksilön oikeuksien, vapauden, moniarvoisuuden ja tasa-arvoisuuden tärkeys. (Launonen, 2003, 40.)

Opettajan ammatillisuuden kehitys juontaa juurensa kaikille tarkoitetun modernin koululaitoksen syntyyn. Kun aikaisemmin opettajina olivat toimineet luostarikoulujen papit ja koulumestarit, niin koululaitoksen kehittyessä opetustehtävästä muodostui oma ammattinsa, jolla oli tiettyjä erityisedellytyksiä. Opettajille alettiin asettaa muodollisia, ammatin harjoittamiseen liittyviä vaatimuksia, ja näin ollen opettajan ammatillisuus alkoi kehittyä. (Siljander, 2014, 57.) Ammatillisuudesta puhuttaessa käytetään usein käsitettä professionaalisuus. Opettajan ammatin professiota käsittelevät esimerkiksi Lapinoja ja Heikkinen (2006), jotka yhdistävät professionaalisuuden sellaisiin ammatteihin, joilla on systemaattinen työtä ohjaava teoria, yhdenmukainen sisäinen kulttuuri, auktoriteetti ja selkeä urakehityskuva. Professionaalisen ammattikunnan toimintaa ei valvota kovin yksityiskohtaisesti, vaan yhteiskunta luottaa profession harjoittajiin, heidän toimintaansa sekä heidän ammattietiikkaansa. Yksi profession piirre on myös se, että ammatissa on ominaisuuksia, joihin ammattikunnan ulkopuoliset eivät pääse käsiksi, koska tietäähän alan asiantuntija ammatistaan enemmän kuin sen ulkopuolella toimiva henkilö. (Lapinoja & Heikkinen, 2006, 145–146.)

Niemen (2006) mukaan opettajan työtä voidaan tarkastella yksilötasolla keskittyen yksittäisiin opettajiin, mutta työtä voidaan tarkastella myös laajemmasta näkökulmasta ammatin tasolla. Näkemyksiä opettajan ammatin merkityksestä yhteiskunnallisena toimijana on useita. Niemi kertoo kahdesta ääripäästä, joista toisessa opettajan ammatti nähdään suoritustason työnä ja opettajat toimijoina, jotka toteuttavat korkeammalta tulleita päätöksiä. Toisessa ääripäässä opettajan ammatin harjoittaminen taas nähdään aktiivisena ja yhteiskunnallisena toimintana opettajien ollessa mukana ohjaamassa uudistusten suuntaa omalla työllään. (Niemi, 2006, 74.)

Heikkinen (2000) tosin pohtii opettajien todellista mahdollisuutta toimia uudistajana, vaikka tällainen rooli opettajille on usein annettu. Vaikka modernissa yhteiskunnassa opetukseen kuuluva kasvatus saatetaan nähdä uudistamisen välineenä, opettajan rooli uudistajana on Heikkisen mukaan ongelmallinen. Opettajan tullessa uuteen työyhteisöön, hän pystyy tarkastelemaan koulua ja sen käytäntöjä uudelta ja tuoreelta kantilta, mutta hänellä ei ole vielä

valtaa tai resursseja toteuttaa tarpeellisiksi huomaamiaan uudistuksia. Toisin sanoen uuden opettajan tulee ensin sopeutua ja toteuttaa koulun jo olemassa olevia käytäntöjä, ennen kuin hän voi yrittää uudistaa niitä. Heikkisen mukaan välttämättömän sopeutumisen varjopuoli on kuitenkin se, että uusi opettaja alkaa hyväksyä jo voimassa olevia toimintatapoja, eikä enää sopeutumisvaiheen jälkeen näe tarvetta uudistuksille. (Heikkinen, 2000, 15–17.)

Opettajaksi hakevien määrä on Suomessa ollut viime vuosina tasaisessa laskussa, joskin vuonna 2020 käyrä lähti yllättäen uuteen nousuun (VAKAVA-tilastot 2015–2020). Opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi vuonna 2020 raportin, jossa selvitettiin korkeakouluopintoja suunnittelevien nuorten käsityksiä opettajan ammatin vetovoimasta. Selvityksessä tutkittiin muun muassa käsityksiä opettajan työn luonteesta ja opettajien työoloista. Selvityksen mukaan yksi tärkeimmistä syistä opettajan ammatin harkitsemiselle oli tulevaisuuden kannalta merkitykselliseksi ja arvostetuksi koettu työ lasten ja nuorten parissa. Opettajan työn vetovoimaisuutta lisäsi selvityksen perusteella myös koulutuksen yleinen arvostus, vaikkakin kyselyn kautta esille nousi myös näkemys, jonka mukaan koulutuksen arvostuksen koetaan laskeneen suomalaisessa yhteiskunnassa. Kyselyn perusteella yksi tärkeimmistä syistä siihen, miksi opettajan ammatti kiinnostaa, on opettajan autonomia. Opettajan työ nähtiin ammattina, jossa on mahdollisuus vaikuttaa omaan työhön. Opettajalla koetaan olevan edelleen suuri vapaus tehdä työtään omalla tyyllillään, vaikkakin vastaajat käsittivät opettajan työllä olevan myös tietyt reunaehdot, kuten opetussuunnitelman noudattaminen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2020, 29.) Opettajan autonomiaa ja sen merkitystä opettajan ammatissa ovat tutkineet esimerkiksi Paradis (2019) sekä Lapinoja (2006, 28), joka nostaakin opettajan autonomian peräti professionaalisuuden synonyymiksi.

Opettajan ammatin sekä koulumaailman asettamia haasteita ovat käsitelleet muiden muassa Aaltola (2005) ja Salminen (2012). Aaltola kuvailee opettajan tarpeita ”haasteiden viidakossa”. Koulun pedagogisen kehittämisen ja yhteiskunnallisten muutosten nimissä opettajille ja koululle osoitetaan yhä enemmän tehtäviä ja haasteita. Aaltola mainitsee tällaisiksi haasteiksi muun muassa opetuksen eriyttämisen, arvokeskusteluun osallistumisen, syrjäytymisen ehkäisemisen sekä kotien tukemisen. Haasteita ja kehittämistarpeita syntyy paitsi yhteiskunnan muutoksista, myös kasvatuksen välittömistä haasteista, opetuksen tehostamispyrkimyksistä sekä koulun muuttuvasta suhteesta ympäristöön. Aaltola heittääkin ilmoille kysymyksen opettajan työn linjauksesta. Mihin koulussa pitäisi keskittyä, kun kaikkiin odotuksiin ei millään pystytä vastaamaan? (Aaltola, 2005, 19–21.) Samoin Syrjäläinen (2002,

96) toteaa opettajalla olevan kohtuuttoman suureksi kasvaneen kasvatusvastuun ohella kymmeniä muita velvoitteita, joihin hän ei voi koskaan täysin odotetulla tavalla vastata.

Samoin Salmelan (2012) mukaan opettajalla on jatkuvasti monta rautaa tulessa: samaan aikaan on käynnissä monenlaisia yksilöllisiä ja yhteisöllisiä prosesseja sekä jatkuvaa ongelmanratkaisua. Lisäksi opettajan täytyy jollain tavalla hallita laidasta laitaan kasvatus- ja opetushetkissä syntyvät monimutkaisetkin tilanteet. Salmela kuvaakin opettajan työn olevan tietointensiivinen ammatti, jossa opettaja joutuu jatkuvasti hyvinkin lyhyellä varoitusajalla orientoimaan toimintaansa uudelleen. (Salmela, 2012, 61–62.)

Opetusalan varjopuolet saattavat näkyä alanvaihtopäätöksenä tai sen harkitsemisena. Räsänen, Pietarisen, Pyhältön, Soinin ja Väisäsen (2020) suorittaman tutkimuksen mukaan alanvaihtoajatusten takana olevia syitä on monenlaisia, kuten koululaitos, vuorovaikutuksen haasteet ja työkuorma. Opettajat, jotka kokivat monenlaisten opettajan ammattiin liittyvien tekijöiden vaikuttavan alanvaihtoajatuksiin, totesivat opettajan työssä olevan niin paljon huonoja puolia, että ne kaikki vaikuttavat alanvaihtoajatuksiin yhtä paljon. Koululaitosta ja siinä syntyneitä muutoksia syyttävät opettajat totesivat, että opettajan ammatti ei ole enää vain opettajana toimimista, eikä palkka vastaa nykyistä opettajan työtä. Myös koululaitoksen päättäjien koettiin irtautuneen koulujen ja opettajien arjesta. Osa tutkimukseen vastanneista opettajista koki vuorovaikutuksen haasteet joko muiden opettajien, rehtorin tai vanhempien taholta isona yksittäisenä syynä alanvaihtoajatuksille. Myös opettajan työkuorma koettiin isona vaikuttajana. Työperäinen stressi, emotionaalinen uupumus ja riittämättömyyden tunne liitettiin opettajan työtaakan sivutuotteiksi. (Räsänen ym. 2020, 845–848.)

Vaikka opettajat vaikuttavat tarpovan Aaltolan mainitsemissa haasteiden viidakossa, opettajien työn merkityksellisyyttä ja tärkeyttä ei voida väheksyä. Kyseisellä työllä on merkitystä niin yhteiskunnallisella tasolla kuin yksittäisten oppilaiden ja opiskelijoidenkin elämässä. Niemi (2006) toteaa opettajien olevan avainryhmä siihen yhteiskunnan menestykseen, joka pohjautuu osaamiseen ja tietoon. Opettajat edistävät työllään kansalaisten valmiuksia elinikäiseen oppimiseen ja yhteiskunnan aktiivisina jäseninä toimimiseen. Niemi toteaa opettajan olevan vaikuttaja myös oppilaskohtaisella tasolla. Opettaja siis jättää jälkensä oppilaisiin. Tällaiset jäljet voivat olla negatiivisia tai positiivisia. Parhaassa tapauksessa opettaja on opetettavilleen myönteinen roolimalli ja hänellä on hyvä vaikutus oppilaiden asenteisiin ja ihanteisiin. (Niemi, 2006, 73.)

Opettajan työ on muuttunut niin historiallisen kehityksen kuin kullekin ajanjaksolle tyypillisten painoarvojen mukaan. OAJ kiteyttää nykyajan opettajan tehtäväksi edesauttaa niin lasten ja nuorten kuin aikuistenkin kasvua, oppimista ja osaamisen kehittymistä. Opettaja toimii kasvattajana, joka tukee yksilöiden kasvua itsenäisiksi ja vastuullisiksi yhteiskunnan jäseniksi, jotka kykenevät toimimaan muuttuvissa toimintaympäristöissä. OAJ:n mukaan opettajan ammatin keskeisimpiä piirteitä ovat oman alan erityisasiantuntemus, alaan pätevöittävä koulutus, ammatillinen autonomia sekä ammattietiikka. (Opetusalan Ammattijärjestö.)

2.2 Opettajuus ja sen kehitys Suomessa

Opettajan ammatti ja opettajuus tarkoittavat eri asioita. Opettajuuden määrittely ei kuitenkaan ole yksiselitteistä, vaan käsitteelle on löydettävissä useita määritelmiä. Esimerkiksi Patrikainen (1999, 15) määrittelee opettajuuden tarkoittavan pedagogista ajattelua ja toimintaa sekä näiden kahden keskinäistä suhdetta. Hietasen (2009) mukaan opettajuus on puolestaan opettajan oppimis- ja ihmiskäsityksien summa, jonka avulla hän tekee pedagogisia ja didaktisia valintoja. Ammattia harjoittaessaan opettaja myös liikkuu erilaisten opettajuuksien välillä. (Hietanen, 2009, 40–41.)

Luukkainen (2005) puolestaan tarjoaa melko tiiviin määritelmän opettajuudesta kertomalla opettajuuden tarkoittavan kuvaa opettajan työstä. Kuvaa muokkaavat paitsi arkityössä tarvittavat taidot, myös yhä suuremmassa määrin yhteiskunnan odotukset opettajan työtä kohtaan. Opettajuus onkin yhteiskuntalähtöinen käsite, jota opettaja toteuttaa oman näkemyksensä mukaisesti. Opettajuuden kaksi ulottuvuutta ovatkin siis yhteiskunnan edellyttämä suuntautuminen opettajan tehtävään sekä opettajan itsensä suuntautuminen tehtäväänsä. (Luukkainen, 2005, 18.)

Opettajuudesta voidaan siis puhua yleisellä tasolla opettajan ammattiin liittyvänä terminä tai sitä voidaan käsitellä henkilökohtaisemmalla tasolla. Jokaisen opettajan opettajuuden henkilökohtaisuudesta puhuvat muun muassa Husu ja Toom (2010), joiden mukaan kunkin ihmisen käsitys opettajuudesta pohjautuu voimakkaasti jokaisen omaan elämään. Henkilökohtaisen elämäntarinan merkitys suhteessa opettajuuteen perustuu sille, että kaikki opettajat ovat olleet vuosikausia oppilaan roolissa erilaisten opettajien vaikutuspiireissä. Seurauksena opettajille on syntynyt erilaisia opettamiseen liittyviä käsityksiä, uskomuksia,

mielikuvia ja asenteita. Näistä voidaan puhua kouluajan kulttuurisena perintönä, joka myös ohjaa opettajan ammatillista toimintaa. (Husu & Toom, 2012, 135–136.)

Opettajuuteen on liitetty erilaisia käsityksiä, vaatimuksia ja representaatioita kautta historian. Kansakouluajan opettajaihannetta saatetaan kutsua sosiaalistavaksi kansankynttiläksi. Rinne (1986) vertaa kansakoulun opettajan työnkuvaa papin työnkuvaan: opettajan tehtävä ei ollut opettaa vain tiettyjä taitoja tai tietoja, vaan kokonainen oikeaoppinen elämäntapa. Opettajuuteen liitettiin mallikansalaisen rooli, eli opettajan oli omalla käytöksellään ja elämäntavoillaan osoitettava oikeaoppisen käyttäytymisen malli. Koulutukseen perinteisesti liitettävien taitojen, kuten lukemisen ja laskemisen, lisäksi opettajan tuli esimerkillään opettaa oppilaille muun muassa terveitä elämäntapoja, pöytätapoja, tervehdyksiä ja ahkeruutta. Rinne nostaakin esiin jo 1800-luvulla nousseen suoran vaatimuksen siitä, että opettajan tuli olla ikään kuin kynttilä, joka raivaa esiin uuden aamun. (Rinne, 1986, 9.)

Myös Simolan (1997) mukaan 1900-luvun alussa opettajuuteen liitettiin vaatimus mallikansalaisuudesta, johon sisältyi kulttuurisen lähetyssaarnaajan rooli. Tämä saarnaavan mallikansalaisen tehtävä säilyi edellytyksenä lähes sata vuotta, poistuen todellisesti vasta kun peruskouluvaihe oli jo kunnolla käynnissä. Simola myös huomioi, että samoihin aikoihin, kun peruskouluvaiheeseen siirryttiin, siirryttiin myös kouluun liittyvässä keskustelussa yhä enemmän siihen, mitä koulun pitäisi olla, kun aikaisempi keskustelu oli käsitellyt sitä, mitä koulu on. Myös opettajan ammatista käytävä keskustelu muuttui, kun opettajista ja opettajuudesta alettiin keskustella yhä enemmän yksilökeskeisesti aikaisemman joukkotarkastelun sijaan. (Simola, 1997, 55–58.)

1970-luvun peruskoulu-uudistus vaikutti myös ajan opettajankoulutukseen ja sitä kautta myös opettajaihanteeseen. Peruskoulun synty aloitti opettajien kohdalla prosessin, jota muun muassa Luukkainen (2004) kutsuu ammatin tieteellistymiseksi. Tieteellistyminen näkyi myös opettajien omassa ammatti-identiteetissä, sillä kyseisellä aikakaudella opettajat alkoivat omissa puheissaan korostaa koulutuksensa merkitystä ja tiedeperustaa voimakkaammin kuin aiemmin (Säntti, 2007, 402). Opettajankoulutuksessa koettiin isoja muutoksia, kun koulutus siirtyi seminaareista yliopistoihin vuonna 1974, mikä oli luonnollisesti merkittävä askel opettajan ammatin tieteellistämisen suuntaan. Didaktiikkaan perustuva kasvatustiede teki nousuaan ja 1970-luvulla aiemmin opettajankoulutuksessa merkittävässä roolissa olleet psykologia, etiikka ja kasvatuksen historia väistyivät opetusopin kasvattaessa painoarvoaan (Simola 1997, 222–

223). Opettajaihanteeksi nousi peruskoulu-uudistuksen ja alan tieteellistymisen myötä siis didaktiikan taitaja.

1970-luvun koulutuksen murroksen myötä muuttuneesta opettajakuvasta voidaan nostaa esiin vielä muutama asia. Kuten Rinne (1986, 107) kertoo, huomionarvoinen seikka kyseisen ajanjakson opettajuuden kehityksessä on alan naisvaltaisuuden vakinaistuminen. Opetusala oli jo aiemmin ollut enemmän naisten kuin miesten suosiossa, mutta yliopistomuotoinen opettajankoulutus korosti entisestään naisten määrää opettajankoulutuksessa. Rinne (1986, 193–196) myös huomauttaa, että opettajan ammatista muodostui korkeakouluistumisen myötä yhä halutumpi urasuuntaus, eli koulutukseen ei päässyt aivan helpolla. Käytännössä koulutukseen päässeet olivat usein akateemisesti lahjakkaita koulumenestyjiä.

Viimeistään 2000-luvulle tultaessa opettajuudessa korostui opettajan kasvatuksellinen vastuu, kun huoli oppilaiden syrjäytymisestä ja pahoinvoinnin lisääntymisestä kasvoi. Niemi (2004) mainitsee huolestuttavan ilmiön, jota hän kutsuu kasvattavien aikuisten katoamiseksi perheistä, jolloin kasvatustasku siirtyy yhä enemmän opettajille. Tällaisilla kadonneilla vanhemmilla kasvatustoiminta on höllentynyt, ja kouluille se näkyy esimerkiksi vanhempina, joita ei tavoiteta tarvittaessa, jotka opettavat lapsilleen, että väärin saa tehdä niin kauan kun ei jää kiinni, antavat päätösvastuun nuorelle liian aikaisin tai sysäävät koko kasvatustaskun koulun tehtäväksi. Kasvattaja-opettajan aikakaudella on kuitenkin huomioitava, että saman ongelmakolikon toisella puolella ovat opettajat, jotka esimerkiksi kieltäytyvät näkemästä lapsen hätää tai pitävät kasvatusta kokonaan kodin tehtävänä. (Niemi, 2004, 66.)

Suomalaisen opettajuuden kehityskaaren tarkastelu kansankynttilästä ja mallikansalaisesta didaktisesti osaavaan kasvattajaan osoittaa, että ihanteellinen opettajuus muovautuu vastaamaan eri aikakausien vaatimuksia ja olosuhteita. Koska opettajuus on yhteiskuntalähtöinen käsite, joka vaikuttaa olevan jatkuvassa murroksessa ja josta kuka tahansa voi muodostaa mielipiteensä, herää yhteiskunnallisessa keskustelussa kysymys siitä, millaista se hyvä opettajuus oikeastaan on ja millaisia asioita siihen tulisi kuulua.

Hyvään opettajuuteen liittyen Määttä (2005) nostaa esille muun muassa yhteistyö- ja ihmissuhdetaidot sekä opetettavien aineiden asiantuntijuuden. Myös opettajan persoonallisuutta ja muita yksilöllisiä ominaisuuksia on pidetty tärkeinä. Erityisesti Määttä kuitenkin korostaa lähimmäisenrakkauteen pohjaavaa pedagogista rakkautta: välittämistä,

pyrkimystä ymmärtää sekä valmiutta nähdä vaivaa oppilaan suojelemiseksi, tukemiseksi ja kehittämiseksi. (Määttä, 2005, 205–207.)

Luukkaisen (2004) mukaan hyveet, jotka opettajuuteen liittyvät, ilmaisevat opettajan viisautta ja sivistystä sekä sitä, millaiset eväät opettajalla on pärjätä tehtävässään yhteiskunnan alati muuttuvissa olosuhteissa. Arvoihin pohjautuva tulevaisuuden rakentaminen on opettajan työssä keskeisessä roolissa. Jokainen opettaja tekee tätä rakennustyötä yhteiskunnan asettamien reunaehtojen pohjalta oman käyttöteoriasensa mukaan. Opettajan työhön kuuluu sopeutuminen muuttuviin ja monimutkaistuviin olosuhteisiin, mistä johtuen ei Luukkaisen mukaan olekaan olemassa vain yhtä opettajuutta, vaan monta opettajuuden tulkintaa. (Luukkainen, 2004, 80–81.)

2.3 Representaatio

Korkman ja Yrjönsuuri (1999) tarjoavat hyvinkin yksinkertaisen määritelmän termille representaatio; teoksessaan Filosofian suuria kehityslinjoja he määrittelevät representaation (edustajan) tarkoittavan mielessä olevaa käsitystä tai ajatusta jostakin asiasta. Hall (2013) puolestaan korostaa representaation tehtävää yhdistellä merkityksiä ja kieltä kulttuuriin. Hän nojaa representaation määritelmässään Shorter Oxford English Dictionaryyn:

1. Jonkin asian representoiminen tarkoittaa sen kuvailua tai esittämistä, sen mieleen tuomista selityksen, kuvauksen tai mielikuvituksen avulla; jonkin asian samankaltaisuuksien tuomista mieleen ja aisteihin.
2. Representoiminen tarkoittaa myös symbolisointia, edustamista sekä esimerkkinä tai korvikkeena toimimista, kuten esimerkiksi lauseessa: ”Kristinuskossa risti representoi Kristuksen kärsimystä ja ristiinnaulitsemista.” (Hall, 2013, 2.)

Seppäsen ja Väliiverosen (2012) mukaan representaation käsitteellä ei ole suoraa ja yksiselitteistä suomennosta, mutta käytännössä sillä tarkoitetaan jonkin ajatuksen tai asian esittämistä sanallisten, kuvallisten tai äänellisten merkkien avulla. Sanan ensimmäinen tavu *re* viittaaakin jonkin asian tekemistä nimenomaan uudelleen läsnäolevaksi. Representaatio viittaa sekä prosessiin että lopputulokseen, eli niin tekemiseen kuin siinä syntyviin representaatioihinkin, kuten esimerkiksi uutisjuttuihin. Kuten Seppänen ja Väliverronen tuovat esiin, representaatiot eivät ole suoraan verrattavissa alkuperäiseen kohteeseensa vaan ovat

enneminkin sen enemmän tai vähemmän huonolaatuisia kopioita. Representaatioiden vajavaista kykyä esittää todellisuutta pohti muun muassa antiikin filosofi Platon luolavertauksellaan; luolan seinään päin kahlehditut vangit uskovat seuraavansa todellista maailmaa, vaikka todellisuudessa he näkevät vain selkänsä takana olevien nukkejen varjokuvia. Vapautuessaan yksi vangeista oppii, että hänen todellisena pitämänsä maailma olikin vain varjoja ja heijastuksia. Samoin erilaisia mediaesityksiä, kuten uutisjuttuja, voidaan pitää illuusiona todellisuudesta. Representaation politiikaksi sanotaan erinäisiä valintoja, jotka tekevät mediaesityksistä sellaisia kuin ne ovat. Yksi tällainen valinta voisi olla se, millaista kuvaa jonkun lehden toimitus päättää käyttää jostakin tapahtumasta. (Seppänen & Väliverronen, 2012, 92–95.)

Hall (1992) esittelee identiteetin ja representaation suhdetta. Hall puhuu representaatiosta käsitellessään kansallisia identiteettejä. Hänen mukaansa kukaan ei synny kyseisillä identiteeteillä varustettuna, vaan ne syntyvät ja mukautuvat osana representaatiota. Hall käyttää esimerkkinä kansallista identiteettiä ”englantilainen”. Hänen mukaansa tiedämme mitä on olla ”englantilainen” sen perusteella, millä tavalla ”englantilaisuutta” on representoitu tiettyinä merkitysten ja määritelmien joukkona englantilaisessa kulttuurissa. (Hall, 1992; suom. 1999, 46.) Hall käyttää representaation esimerkkinä englantilaisuutta, mutta samalla tavalla voitaisiin kuvailla opettajuutta. Opettajuuden representaatio on niin ikään syntynyt yhdistettyämme erinäisiä merkityksiä ja määritelmiä opettajuuteen.

OAJ:n teettämän kyselyn mukaan omalla opiskeluhistorialla, eli kouluun liittyvillä henkilökohtaisilla kokemuksilla ja muistoilla, on positiivinen vaikutus suomalaisten mielikuviin opettajan työstä. Sosiaalinen media ja iltapäivälehdet taas heikentävät opettajan ammatista heräviä mielikuvia. (Opettajien ammattijärjestö, 2021.) Luonteeltaan iltapäivälehdet ovat sensaationhakuksia ja nopeasti omaksuttavia (Kivioja, 2018, 33), mikä osaltaan vaikuttaa siihen, miksi niistä nousevilla mielikuvilla on vaikutusvaltaa kun ihmiset tarttuvat niihin herkästi. Rivisuomalaisten kehittämät opettajan representaatiot (opettajakuvat) syntyvät siis monesta eri lähteestä, ja representaatioissa on sekä positiivisia että negatiivisia ulottuvuuksia.

2.3.1 Representaatioiden merkitys ja representaation politiikka

Representaatioilla on paljon vaikutusvaltaa ja merkitystä niin hyvässä kuin pahassakin, riippuen siitä millaisessa kontekstissa niitä esitetään. Esimerkkejä synkimmistä representaatioiden vaikutuksista kertoo rasmin rakenteita tutkinut Hall (2013), joka mainitsee tiettyjä historian tapahtumia, joiden myötä valkoinen länsi on kohdannut tummaihoiset ihmiset ja muodostanut representaatioita kokonaisesta ihmisryhmästä pohjaten ne rotupohjaisiin eroavaisuuksiin. Yksi tällainen tiettyjä representaatioita herättänyt historian käännekohta oli Afrikan kolonisaatio, jolloin Euroopan valtiot haalivat alueelta siirtomaita. 1800-luvulla yhä suuremmissa määrin alkanee Afrikkaan suunnatut tutkimusmatkat synnyttivät kuvauksia ja piirroksia tummaihoisista, joissa heidät kuvattiin villeinä ja sivistymättöminä, valkoista ihmistä selkeästi alempiarvoisena. Tällaiset representaatiot olivat Euroopassa jatkuvasti läsnä, kuten esimerkiksi saippuamainoksissa, joissa luvattiin saippuan pesevän tummankin ihon valkoiseksi. Mielenkiintoinen seikka on, että Yhdysvalloissa orjienomistajat alkoivat aktiivisesti liittää tummaihoisiin selkeästi rotupohjaisia alempiarvoisia piirteitä vasta, kun orjuutta alettiin arvostella aikaisempaa tiukemmin. Tällöin heräsi ajatukset siitä, miten tummaihoiset kuuluvat luonnostaan valkoisten alapuolelle palveluun sopivien ominaisuuksiensa ja primitiivisen luonteensa ansiosta. Kyseisen ajanjakson tummaihoisten representaation kytkeytyivät saumattomasti palveluun ja orjuuteen, niin saumattomasti, että se oli osa kyseenalaistamatonta luonnonjärjestystä. (Hall, 2013, 228–235.)

Yllä oleva on ääriesimerkki representaatioiden mahdollisista negatiivisista vaikutuksista, joka muistuttaa, miten tärkeää on asettaa representaatiot oikeaan kontekstiin ja miettiä mitä niiden takana on. Synkän esimerkin myötä voidaan alkaa myös pohtia representaation ja vallan suhdetta. Kuka representoi ja ketä ja milloin? Mikä on juuri näiden representaatioiden motiivi ja tarkoitus? Kenellä on oikeus representoida jotakuta muuta? Valkoisen lännen tummaihoisista rakentamat representaatiot tekivät työnsä: tummaihoisia pidettiin alempiarvoisina ja luonteeltaan primitiivisinä, minkä myötä valkoinen ihminen koki oikeudekseen pysyä vallankahvassa yhä laajenevassa maailmassa.

Representaatioilla on kuitenkin myös hurjasti positiivista voimaa ja oikeanlaisen representaation merkitys on suuri nimenomaan vähemmistöille, joita mediassa ei valtaväestöön verraten juurikaan näy. Caswell, Migoni, Geraci ja Cifor (2016) tutkivat vähemmistörepresentaatioiden merkitystä kyseisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden kautta. Tutkimuksessa todettiin, että vähemmistöjen representaatioilla on ontologisia,

epistemologisia ja sosiaalisia vaikutuksia vähemmistöön kuuluville ihmisille. Tutkimukseen osallistuneet kertoivat, miten samaan vähemmistöön kuuluvien henkilöiden näkeminen auttoi heitä samaistumaan, ja sen myötä tuntemaan yhteenkuuluvuuden ja toivon tunteita. Representaation myötä oman yhteisön olemassaolosta saa empiirisiä todisteita, joiden vaikutusarvo on Caswellin ym. mukaan suurempaa kuin perinteisten tiedollisten todisteiden. Representaation todellinen näkeminen ja kokeminen on siis merkityksellisempää kuin pelkästään sen tietäminen, että samaan yhteisöön kuuluvia ihmisiä on olemassa. (Caswell ym., 2016, 13–15.)

Rossi (2010) käsittelee representaation politiikkaa laajasti, korostaen representaation käsitteen kaksijakoisuutta. Representaatio viittaa paitsi jonkin asian kuvaamiseen tai esittämiseen, myös edustamiseen eli ”jonkun tai jonkin toisen paikalla olemiseen”. Rossi rinnastaa edustamisen hyvin suoraan politiikkaan ja kansan valitsemiin edustajiin. Ihannetilanteessa parlamentti olisikin kuin kansakunta pienoiskoossa. Representaation tai edustuksen politiikka koskee kuitenkin huomattavasti laajempaa kenttää kuin maan johdossa olevia kansanedustajia. Kun puhutaan erilaisten identiteettien edustamisesta, representaation politiikka toteuttavat esimerkiksi aktivistit, jotka kokevat kyseisten identiteettien edustamisen tärkeäksi. Rossi nostaa esille kysymyksen siitä, kenen puolesta kukin voi puhua. Ketkä kuuluvat edustettavaan ryhmään ja miten määräytyy se, kuka tai ketkä voivat edustaa ryhmää? Miten, miksi, ja missä edustetaan, ovat tärkeitä kysymyksiä, sillä valitut edustajat eivät välttämättä edusta kaikkien edustettavien identiteettejä. Myös se, kuka edustaa, on tärkeää. Rossi mainitsee esimerkkinä ongelmallisesta tilanteesta maahanmuuttajat, jotka eivät tarpeeksi usein pääse edustamaan itseään mediassa, vaan heidän puolestaan puhuvat suomalaisen kantaväestön edustajat. (Rossi, 2010, 263–265.)

Representaation voiman ja sen ongelmallisuuden suhteellisen tuoreena esimerkkinä Rossi nostaa esiin tanskalaislehden vuonna 2005 julkaisemat pilapiirroskuvat profeetta Muhammedista, joissa profeetta kuvattiin esimerkiksi terroristina. Kuvista nousi kohu niin Tanskassa asuvien kuin myös maailmalla asuvien muslimien keskuudessa, sillä islamilaisen perinteen mukaan profeetta Muhammedia ei saa kuvata. Tanskan valtiolta vaadittiin anteeksipyyntöä ja toimia kyseistä lehteä vastaan, kun taas länsimaissa kuvien julkaisemista puolusteltiin sananvapauten vetoamalla. Rossi nostaa esimerkin ohessa jälleen kysymyksen siitä, kuka saa edustaa ketä ja toisaalta kenellä on tosiasiallisesti valtaa päättää siitä, että länsimaisen sananvapauden perusteella on hyväksyttävää julkaista tai esittää mitä tahansa

”toisia” koskevaa julkisessa mediassa. Ongelmallista on myös se, että kuvien välittämän representaation myötä ihmiset voivat alkaa yhdistää terroristin stereotypiaa kaikkiin islaminuskoisiin arabeihin. (Rossi, 2010, 265–266.)

2.4 Aikaisempia tutkimuksia mediassa esitetystä opettajan representaatiosta

Moniin muihin ammatteihin suhteutettuna opettajat esiintyvät paljon mediassa, niin uutisissa kuin muissakin kulttuurin tuotoksissa, kuten kirjoissa, tv-sarjoissa ja elokuvissa. Punakallio ja Dervin (2015) tarjoavat opettajien jatkuvalla pinnalla ololle syyksi sitä, että kaikilla, jotka ovat käyneet kouluja, on omanlaisensa visio siitä, millainen opettajan, erityisesti millainen hyvän opettajan, tulisi olla. Nämä median luomat opettajakuvat voivat vaikuttaa siihen, mitä opettajista ajatellaan ja miten heitä kohdellaan yhteiskunnassa. (Punakallio & Dervin, 2015, 308.)

Opettajan ja opettajan ammatin representaatioiden tutkimus mediassa jakaantuu paljolti kahtia: ei-fiktiivisten ja fiktiivisten opettajien tarkasteluun. Tutkimukset, jotka kohdistuvat ei-fiktiivisiin opettajan representaatioihin tutkivat oikean elämän opettajia ja keskittyvät esimerkiksi aikakausi- tai sanomalehtien välittämiin opettajakuviin. Fiktiivisiin opettajiin kohdistuvat tutkimukset tutkivat puolestaan käsikirjoitettuja opettajia, joita esiintyy esimerkiksi televisiosarjoissa tai elokuvissa.

Ei-fiktiivisten opettajakuvien tutkimukseen keskittynyt Martikainen (2019) on tutkinut opettajien visuaalista representaatiota OAJ:n julkaiseman Opettaja-lehden kansikuvien kautta. Kansikuvien perusteella opettajasta nousi hyvin tietynlainen representaatio: Suomessa opettaja on normaalipainoinen, 30–50-vuotias, siististi pukeutunut nainen. Lisäksi kansikuvissa esiintyneet olivat suurimmaksi osaksi hymyileviä ja virallisesti pukeutuneita. Martikainen myös jakoi kansikuvista nousseet opettajat neljään luokkaan: asiantuntijat, kujeilijat, vapaa-ajan harrastajat sekä kasvattajat. Näistä luokista asiantuntijat ja kasvattajat ovat enemmän kytköksissä opettajan arkipäivän työhön, kun taas kujeilijat ja vapaa-ajan harrastajat kuvaavat opettajaa pitämässä hauskaa tai viettämässä vapaa-aikaa. (Martikainen, 2019, 898–902.)

Martikaisen (2020) väitöskirjasta löytyy yllä mainitun Opettaja-lehden tutkimuksen lisäksi laajempaa tutkimusta visuaalisista representaatioista, joita opiskelijat sekä opettajat liittävät opettajan ammattiin. Martikaisen mukaan opettajiin liitetään tiettyjä olettamuksia ulkoisen olemuksen perusteella. Jos opettaja hymyilee, hän on ystävällinen opettaja. Jos opettajalla on

vakava ilme ja virallinen asu, hän on etäinen. Kun opiskelijat saivat itse kuvata opettajaa paperille, suurin osa kuvasi opettajan virallisena ja autoritaarisena. Toiseksi eniten opettajaa piirrettiin tylsistyneenä ja välinpitämättömänä. Opettajien piirroksissa opettaja kuvattiin eniten asiantuntijana ja toiseksi eniten tehokkaana, monta asiaa yhtä aikaa hoitavana henkilönä. Suurin osa opiskelijoista ja opettajista kuvasi opettajan naisena. (Martikainen, 2020, 79–81.) Kuten Martikaisen tutkimuksista ilmenee, opettajan ammattiin liitetään tiettyjä ominaisuuksia ulkonäön perusteella. Esimerkiksi ilmeet, eleet ja vaatteet toimivat ponnahduslautana opettajan ominaisuuksista, kuten persoonasta ja opetustyylistä, tehtäville päätelmille.

Muualla maailmassa opettajien representaatiota mediassa ovat tutkineet esimerkiksi Shine ja O'Donoghue vuonna 2013 julkaistussa artikkelissaan. Shine ja O'Donoghue tutkivat opettajien representaatiota Western Australian-uutislehden valtakunnallisista kokeista kertovien uutisartikkeleiden kautta. Artikkelissaan he toteavat, että kyseisissä uutisissa opettajien positiivinen representaatio oli vähäistä. Monissa kokeisiin keskittyvissä artikkeleissa opettajien representaatio oli hyvinkin negatiivista ja opettajia syytettiin koulutustason laskusta. Kuitenkin esille nostettiin myös sympatiaa herättävää representaatiota väsyneistä ja ylityöllistetyistä opettajista. Vaikka kyseisissä artikkeleissa tiedostettiin opettajien kohtaamat haasteet, niissä kuitenkin maalattiin opettajan ammatista negatiivinen kuva. (Shine & O'Donoghue, 2013.) Shinen ja O'Donoghuen tutkimus avaa hieman sitä, miten ajankohtaiset tapahtumat vaikuttavat opettajan representaatioon. Koulutustason laskiessa myös opettajista kirjoitettiin negatiivisessa valossa. Opettajat olivat joko syytetyn penkissä tai väsyneitä ja ylityöllistettyjä.

Myös Alhamdan ym. (2014) ovat tutkineet opettajan representaatiota sanomalehdissä. Heidän tutkimuksensa toteutettiin kansainvälisesti käyttämällä sanomalehti uutisia viidestä eri maasta: Saudi-Arabiasta, Etelä-Afrikasta, Omanista, Bangladeshista ja Australiasta. Eri maiden lehdissä ilmenneiden opettajarepresentaatioiden välillä oli erilaisia painotuksia, mutta tutkimuksessa onnistuttiin nostamaan esiin neljä opettajakuvaa. Vapaasti suomennettuna nämä kuvat ovat välittävä ammatinharjoittaja (the caring practitioner), läpinäkyvä (epä)ammattilainen (the transparent (un)professional), moraalinen ja sosiaalinen roolimalli (the moral and social role model) sekä muuntautuva älykkö (the transformative intellectual). Sanomalehtien opettajarepresentaatiot mukailivat kunkin maan yhteiskunnallisia konteksteja, kuten kulttuuria ja historiaa, mutta olivat kuitenkin pitkälti samoilla linjoilla keskenään. Esimerkiksi läpinäkyvän (epä)ammattilaisen representaatiota löytyi kaikkien tutkimuksessa olleiden maiden sanomalehdistä. Kyseiseen kategoriaan päätyivät uutiset, joissa yhtäältä

kirjoitettiin opettajien epäonnistumisista, mutta toisaalta myös luotiin ihanneopettajan kuvaa, johon jokaisen opettajan kuuluisi yltää. (Alhamdan ym. 2014.)

Tämän pro gradu-tutkimuksen kannalta erittäin mielenkiintoinen tutkimus on Punakallion ja Dervinin (2015) toteuttama tutkimus, jossa he tutkivat opettajakuvaa iltapäivälehtien kansikuvien ja niiden otsikoiden avulla vuosien 2000 ja 2013 välillä. Tutkimuksessa nousi kaksi opettajakuvaa; (vapaasti suomennettuna) perinteinen opettaja (the traditional teacher) ja haavoittuvainen opettajahahmo (the vulnerable teacher figure). Perinteiseltä opettajalta odotetaan tiettyjä arvoja ja esimerkiksi liian provosoiva vaatetus tai synkät menneisyyden salaisuudet, kuten työskentely pornoalalla, eivät saa kuulua opettajan työkalupakkiin. Tutkimuksessa nousi esiin erityisesti se, miten mikään seksiin, seksikkyyteen tai seksuaalisuuteen liittyvä ei saa kuulua opettajan elämään tai ainakaan nämä asiat eivät saa näkyä julkisesti. Haavoittuvainen opettajahahmo puolestaan kuvastaa opettajuuden kehitystä pois päin auktoriteetista ja kansankynttilän maineesta. Kyseinen opettajakuva kuvaa opettajaa, jolla ei ole keinoja ratkaista nykyajan ongelmia ja joka ei pärjää oppilaiden ja oppilaiden vanhempien kanssa. (Punakallio & Dervin, 2015, 314–315.)

Kuten yllä olevista valikoiduista tutkimuksista voidaan päätellä, ei-fiktiivisiä opettajan representaatioita on tutkittu paljon. Näiden tutkimuksien aineistona ovat usein sanomalehdet tai aikakausjulkaisut ja ne pureutuvat siihen, millaisia opettajan representaatioita näissä julkaisuissa on ja mitkä asiat niihin vaikuttavat. Tutkimuksissa nousee esille myös se, millainen opettaja saa aineiston perusteella olla ja millainen ei, jotta hän olisi yhteiskunnallisesti ”hyväksyttävä” opettaja. Tietynlaiset vaatteet, käyttäytyminen tai jopa henkilökohtainen historia määrittelee sitä, millainen opettaja on opettajana, mutta myös tiettyyn pisteeseen asti ihmisenä. Tietynlainen ilme ja pukeutuminen voi tarkoittaa, että opettaja on asiantunteva tai rento tyyppi, kun taas toisenlainen hiustyyli tai käyttäytyminen voi tutkimuksien mukaan luoda opettajasta epäammattimaisen kuvan.

Suomessa on tutkittu paljon myös opettajien fiktiivisiä representaatiota elokuvissa ja muissa medioissa. Muun muassa Vuorio-Lehti (2005) ja Kujala (2008) ovat tutkineet suomalaisista elokuvista ja omaelämäkertoista nousevia opettajakuvia. Omaelämäkertoista nousevat opettajakuvat ovat tosin luonnollisesti luonteeltaan ei-fiktiivisiä. Molemmissa tutkimuksissa tietynlaiset opettajatyypit nousevat esiin. Vuorio-Lehti keskittyi 1930- ja 1940-luvun elokuvaan ja tutki siten opettajakuvaa historian näkökulmasta. Tutkimuksessaan Vuorio-Lehti pohtii myös millaisiin katsojiin kyseiset elokuvat vetosivat. Esimerkiksi 1930-luvun suosituissa Juurakon

Hulda-elokuvassa korostettiin naisen sosiaalista asemaa sekä maalaiselämää, ja koulun kontekstiin sijoittunut elokuva vetosi erityisesti aikansa naiskatsojiin. (Vuorio-Lehti, 2005, 129–135.)

Suomalaisia miesopettajia historian havinoissa elokuvien ja omaelämäkertojen avulla tutkinut Kujala (2008) toteaa, että elokuvissa kritisoidaan koulun laitosmaisuuksia. Lisäksi elokuvissa on nähtävillä opettajien kahtiajakoa: yhdessä elokuvassa opettajat tukeutuvat suojaa ja vakautta antavaan laitosinstituutioon, kun taas toisessa opettajat nojaavat enemmän yksilöllisiin näkökohtiin ja omaan persoonaansa suorittaessaan kasvatus- ja opetustehtävänsä. Omaelämäkertojen tutkimuksen perusteella Kujala toteaa, että miesopettajien kertomuksissa korostuu rehellinen elämänasenne ja pyrkimykset palvella sekä miellyttää. Eroja sukupolvien välillä kuitenkin on, vanhempi väki korostaa yhteistyötä ja talkoohenkeä, kun taas sodan jälkeinen nuorempi polvi uskaltaa nostaa esille myös työpaikan ristiriitoja. (Kujala, 2008, 240–241.)

Miettunen ja Dervin (2014) tutkivat lähemmäksi nykyaikaa sijoittuvan Uusi päivä -sarjan opettajakuvia ja siitä nousevia stereotyyppioita. Miettusen ja Dervinin tutkimuksen mukaan Uusi päivä-sarjan opettajat mukailevat hyvinkin spesifiä opettajakuvaa: kaikki sarjan opettajat ovat 20–50-vuotiaita, suomalaisperäisiä ja heteroseksuaaleja. Miettusen ja Dervinin mukaan myös tietyt opettajiin liitettävät stereotyyppit nostavat sarjassa päätään. Koulun rehtori on ongelmanratkaisija, taideaineiden opettajat ovat enemmän taiteilijoita kuin opettajia, ja koulun nuori miesopettaja on kaikessa karismaattisuudessaan oppilaiden päivänunien kohde. Sarjan opettajat myötäilevät myös opettajan kahta vastakkaista roolia yhteiskunnassa; yhtäältä opettaja on yhteiskunnallinen uudistaja ja toisaalta taas perinteiden vaalija. (Miettunen & Dervin, 2014, 26–28.)

Edellä mainituissa opettajan representaatioita käsittelevissä tutkimuksissa esiin nousee myös opettajiin liittyviä stereotyyppioita, kuten Miettusen ja Dervinin televisiosarjan tutkimuksessa, jossa he huomasivat esimerkiksi sarjan kuvataiteen opettajien olevan stereotyyppisiä taiteenopettajia, joihin liitettiin neuroottisia ja herkkiä piirteitä. Hallin (2013) mukaan stereotyyppit ovat ongelmallinen osa representaatioita ja representoinnin prosesseja. Stereotyyppit ovat ongelmallisia, sillä niiden luominen alentaa ja tyypistää kohteensa vain muutamaaan keskeiseen piirteeseen, jotka sitten pidetään luonnollisina ja erottamattomina osina kyseisestä ihmisestä. Ne myös rajaavat ulkopuolelleen sellaisia ominaisuuksia ja piirteitä, jotka eivät

sellaisenaan sovi kyseiseen stereotypiaan ja muovaavat representaatioita sopimaan näihin muotteihin. (Hall, 2013, 247–248)

Niin ei-fiktiivisten kuin fiktiivistenkin opettajien representaatioiden tutkimuksessa tulee selväksi se, että opettajiin liitetään tiettyjä ominaisuuksia ja stereotypioita. Vaikka ihanteellinen opettajuus elää jatkuvassa muutoksessa, on siinä myös tietynlainen pysyvä aspekti, sillä opettajilta odotetaan aina aikakauden mukaisia ihanteellisia piirteitä. Toisin sanoen yhteiskunnan odotusten mukaan kaikki eivät sovi opettajaksi. Opettajan pitää olla tietynlainen ollakseen hyvä ja oikeanlainen opettaja. Koron (1998) mukaan lähes myyttinen suhtautuminen opettajuuteen on ylläpitänyt opettajan ammattikuvan pysyvyyttä ja hän kutsuukin hyvän opettajan mielikuvaa myyteistä sitkeimmäksi. Kyseinen myytti on syntynyt aiemmin tässä teoreettisessa viitekehysessä mainitun opettajuuden historiallisen kehityksen sivutuotteena, kun opettajaan liitettiin useita ihanteellisia ja epärealistisiakin piirteitä, kuten mallikansalaisuuden vaatimus. Koron mukaan tällaisia hyvän opettajan piirteitä ovat myös esimerkiksi se, että opettaja on aina iloinen, pohjattoman kärsivällinen eikä koskaan erehdy. Tällaisilla odotuksilla voi olla myös kauaskantoisia vaikutuksia, sillä ne voivat vaikuttaa nuorilla opettajaopiskelijoilla myös oman opettajuuden rakentamiseen, kun nuoret opettajat haluavat näyttää olevansa mahdollisimman oikeanlaisia opettajia. (Koro, 1998, 132.)

3 Tutkimuksen toteutus

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksessani halusin selvittää, millaisia opettajakuvia iltapäivälehdet ovat välittäneet julkaisuissaan viimeisen kahden vuoden aikana. Jo aineistoa silmäillessäni, ennen edes varsinaisen tutkimuksen aloittamista tai aineiston tarkempaa rajaamista, myös koronapandemian vaikutukset uutisointiin nousivat nopeasti esille. Päädyin siis myös tutkimaan millä tavoin koronapandemia on muuttanut opettajan representaatiota kotimaisessa uutismediassa. Näin ollen tutkimustehtäväni jakaantui kahteen tutkimuskysymykseen:

1. Millaisia representaatioita opettajista nousee suomalaisissa iltapäivälehdissä?
2. Millä tavoin koronapandemia on muuttanut opettajan representaatioita iltapäivälehdissä?

Keskeistä tutkimuksessani on sen ajankohtaisuus. Koronapandemia on ollut koko maailman väestölle uusi sopeutumisen paikka ja sen vaikutuksia arkielämään ei voida kiistää. On myös tärkeää tutkia, onko pandemia vaikuttanut sellaisiin ympäröiviin asioihin, joita emme heti tule pandemian vaikutuksista keskustellessamme ajatelleeksi, kuten esimerkiksi opettajista uutisointiin.

3.2 Aineiston keruu

Koska tutkimukseeni sisältyy näkökulma siitä, miten koronapandemia on vaikuttanut opettajan ammatista uutisointiin, ensimmäinen askel lopullisen aineiston keräämiseen oli rajata tietyt aikavälit, joilta uutisia lähdin keräämään. Tietynlaisena merkkipaaluna päädyin käyttämään päivämäärää 11. maaliskuuta 2020, eli päivää, jolloin maailman terveysjärjestö julisti koronavirusepidemian pandemiaksi. En kuitenkaan ollut ehdoton kyseisen päivämäärän suhteen, vaan keräsin opettajista kertovia julkaisuja suunnilleen vuoden ajalta ennen pandemian julistamista, sekä suunnilleen vuoden ajalta pandemiajulistuksen jälkeen.

Koska kaiken Suomessa julkaistun opettajia koskevien mediajulkaisujen seuraaminen, kerääminen ja analysointi noin kahden vuoden ajalta olisi ollut käytännössä mahdotonta, päädyin rajaamaan uutislähteitäni kahteen koko maassa julkaistavaan iltapäivälehteen, Iltasanomiin ja Iltalehteen. Väitöskirjassaan Kivioja (2018) määrittelee termin iltapäivälehti viittaavan tietyn tyyppiseen sensaatiohakuiseen, tunteisiin vetoavaan, visuaaliseen, kevyeen ja helposti sisäistettävään uutis- ja ajanvietesisältöön. Kivioja huomauttaa, että vaikka ulkomailla

kyseiseen genreen viitataan sanoilla tabloidi tai keltainen lehdistö, ei suomalaisia iltapäivälehtiä voi suoraan verrata esimerkiksi brittitabloideihin. Luokitellessaan suomalaisia iltapäivälehtiä (kts. Sparks, 2000) Kivioja päätyy sijoittamaan ne vakavien-populaarien lehtien kategoriaan, sillä perinteisesti suomalaisissa iltapäivälehdissä on brittitabloideja voimakkaammin painotettu uutisisältöä. (Kivioja, 2018, 33–35.)

Vuonna 2016 Yleisradio teetti Taloustutkimuksella tutkimuksen, jossa tutkittiin uutismedioita käyttävien ihmisten käyttötottumuksia sekä luottamusta, jota vastaajat tuntevat eri uutismedioita kohtaan. Luottamuksessa Ilta-Sanomien ja Iltalehden välillä ei ollut juurikaan eroa, vastaajista noin 60 prosenttia vastasi luottavansa iltapäivälehtiin. Kuitenkin yli kolmasosa vastaajista ei luottanut iltapäivälehtiin, mikä oli selvästi suurempi luku kuin muilla uutismedioilla. (Yleisradio, 2016.) Kuitenkin, kuten Kivioja (2018, 37) huomauttaa, vaikka luottamus on luonnollisesti keskeinen edellytys uskottavalle uutisoinnille, se ei iltapäivälehtien osalta vaikuta olevan niin merkittävässä yhteydessä ostopäätöksen kanssa, sillä olisivathan iltapäivälehdet silloin jo kadonneet markkinoilta.

Tärkein syy, miksi tutkimukseni rajautui nimenomaan iltapäivälehtien artikkeleihin oli niiden, muihin sanomalehtiin verrattuna, massiivinen tavoitavuus. Kansallinen mediatutkimus on printtimedia-alan yhdessä tilaama tutkimuskokonaisuus, johon kuuluu yli sata sanoma- ja aikakauslehteä. Vuoden 2020 mediatutkimuksen mukaan sekä Ilta-Sanomien että Iltalehden printti- ja digiversiot tavoittavat kumpainkin keskimäärin lähes kolme miljoonaa ihmistä viikossa. Vertailun vuoksi seuraavaksi suurin yksittäinen sanomalehti Helsingin Sanomat tavoittaa hieman alle kaksi miljoonaa ihmistä. (MediaAuditFinland Oy, 2021.)

OAJ:n Taloustutkimuksella teettämän tutkimuksen perusteella iltapäivälehdet heikentävät suomalaisten mielikuvia opettajan työstä (Opettajien ammattijärjestö, 2021). Yksi syy miksi päädyin rajaamaan aineistoni nimenomaan iltapäivälehtiin olikin tällaisten mielikuvien tutkiminen. Välittykö iltapäivälehdistä lainkaan positiivista kuvaa opettajista? Myös iltapäivälehdeille ominainen sensaatiohakuisuus ja ajankohtaisten asioiden korostaminen kiinnosti minua ja halusin tutkia, millä tavalla tämän kaltaisissa julkaisuissa opettajista uutisoidaan ja millaiset asiat ylittävät uutiskynnyksen.

Aikarajauksen ja lähderajauksien myötä aineistokseni muodostui lopulta 63 iltapäivälehtien digi-versioissa julkaistua artikkelia ja juttua. Julkaisut jakaantuivat 26 ennen pandemiaa julkaistuun ja 37 pandemian aikana julkaistuun. Aineistoni julkaisut eivät olleet pelkästään uutisartikkeleita, vaan seassa oli myös muita iltapäivälehtien digiversioiden julkaisuja, kuten

pääkirjoituksia, näkökulmia ja jopa hupilistaus opettajille sopivista ominaisuuksista. Keräsin aineiston käyttäen apunani Ilta-Sanomien ja Iltalehden haku-työkaluja, joissa käytin hakusanoina ”opettaja”, ”opettajan ammatti” ja ”opettajuus” sekä edellä mainittuja aikarajauksia. Hakutoiminnon lisäksi kasasin aineistoa käyttämällä joistakin artikkeleista löytyneitä ”luitko myös tämän” -tyyppisiä linkkejä, jotka ohjasivat lukijan johonkin toiseen artikkeliin, joka liittyi aiheeseen. Toiminnon myötä päädyin sisällyttämään aineistooni neljä kappaletta artikkeleita, jotka on julkaistu vuonna 2018. Päädyin myös poistamaan aineistostani kuusi yksittäistä uutisartikkelia, joissa kyllä mainittiin yksittäinen opettaja tai jokin opetustilanne, mutta jotka eivät suoranaisesti kuitenkaan liittyneet opettajaan tai opettajan ammattiin.

3.3 Aineiston analyysi

Tutkielmani on laadullinen, eli kvalitatiivinen tutkimus. Laadullinen tutkimus ei ole tarkkaan rajattua, vain yhdyntyylistä tutkimusta, vaan aineiston keräämisessä ja analyysissä sovelletaan monenlaisia erilaisia menetelmiä. Laadullisessa tutkimuksessa keskeistä on todellisen elämän merkitysten kokonaisvaltainen kuvaaminen (Vilkkä, 2017, kpl 5). Koenkin laadullisen tutkimuksen sopivan parhaiten tutkimukseeni, sillä iltapäivälehdistä nousseet opettajakuvat kuvaavat paitsi todellisia ihmisiä, antavat ne myös todellisia merkityksiä opettajista ja opettajan ammatista ammattikunnan ulkopuolisille ihmisille.

Aineiston analyysiin päädyin käyttämään laadullista sisällönanalyysia, jota tuin diskurssianalyttisen tutkimusotteen avulla. Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan soveltaa kaikenlaisen laadullisen tutkimuksen analysointiin. Tuomi ja Sarajärvi kiteyttävät laadullisen tutkimuksen analyysin lähtevän liikkeelle tutkijan kiinnostuksesta ja etenevän siitä aineiston rajaukseen. Seuraavaksi tutkija luokittelee, teemoittelee tai tyypittelee aineiston ja lopulta kirjoittaa tutkimuksensa perusteella yhteenvedon. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, kpl 4.1) Koin Tuomen ja Sarajärven sisällönanalyysin mallin diskurssianalyysin höyrysteellä olevan hyvä valinta tutkimukselleni analyysin systemaattisen luonteen ansiosta.

Schreierin (2014) mukaan laadullinen sisällönanalyysi on systemaattinen ja joustava tutkimusmetodi, jolle ominaista on tutkimuskysymysten kannalta oleellisen aineksen erittely. Aineistoa rajatessaan tutkija siis miettii jatkuvasti, mikä osa aineistoa on oleellista juuri sillä hetkellä käsillä olevalle tutkimukselle. Laadullinen sisällönanalyysi on myös hyvä tapa löytää

aineistosta yhteyksiä, jotka eivät yksittäisistä aineiston palasista nouse esille. (Schreier, 2014, 170–171.) Sisällönanalyysi analyysimenetelmänä ei ole kuitenkaan vaille kritiikkiä ja sen laajaa käyttöä on kritisoinut esimerkiksi Salo (2015, 166), jonka mukaan sisällönanalyysi tuottaa vain tutkimusmateriaalin luokittelua, mutta ei varsinaista analyysiä ja tuloksia, sillä uudelleen järjestettyä aineistoa ei voida Salon mukaan sellaisenaan kutsua tuloksiksi.

Sisällönanalyysia tehdessäni päädyin käyttämään apunani diskurssianalyysia. Diskurssianalyysi ei nimestään huolimatta ole selkeäraajainen tutkimusmenetelmä, vaan pikemminkin väljä teoreettinen viitekehys, joka sallii monenlaisia tarkastelun painopisteitä ja soveltavia menetelmiä (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2017, kpl 1). Myös Valtonen (1998, 96 & 112) toteaa diskurssianalyysin olevan tarkan analyysimallin sijaan pikemminkin teoreettis-metodologinen viitekehys, jonka avulla voidaan tutkia kielen käyttöön liittyviä kysymyksiä; millaisia merkityksiä ja tulkintoja tekstillä saadaan aikaan?

Koska tarkoitukseni oli tutkia iltapäivälehdistä nousseita opettajan representaatioita, koin vähintäänkin jonkinasteisen diskursiivisen otteen olleen paikoillaan. Nimenomaan kielen käytöllä ja kielellisillä valinoillahan lukijoille saadaan luotua tietynlainen kuva opettajan ammatista. Diskurssianalyysin avulla tulkitsin eri artikkeleista sisällönanalyysin myötä nousseita opettajakuvia ja sitä, millaisilla keinoilla iltapäivälehdet näitä opettajakuvia synnyttivät. Koin myös, että diskurssianalyysi sopi hyvin yhteen sisällönanalyysin kanssa.

Jotta pystyin analyysia tehdessäni pitämään mahdollisimman neutraalin otteen, päädyin pitkälti sulkemaan koronapandemian vaikutukset mielestäni analyysiprosessin ajaksi. Vaarana nimittäin oli, että toinen tutkimuskysymykseni lähtisi viemään minua kuin litran mittaa ja alkaisin tarkastella aineistoa sillä ajatuksella, että koronapandemian on täytynyt jotenkin vaikuttaa opettajasta uutisointiin.

Analyysia tehdessäni seurasin pitkälti Tuomen ja Sarajärven (2018) mallia sisällönanalyysin tekemisessä, tehden kuitenkin samalla myös diskurssianalyyttistä kielen käytön ja keinojen tulkintaa. Sisällönanalyysissa tutkimustehtävään saadaan vastaus yhdistelemällä käsitteitä ja se pohjautuu päättelyyn ja tulkintaan, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta asiasta. Sisällönanalyysin ensimmäisessä vaiheessa aineisto redusoidaan, eli käydään läpi ja siitä poimitaan keskeinen aines. Tutkimustehtävä ohjaa redusointiprosessia niin, että jäljelle jäävä informaatio on tutkimuksen kannalta olennaista. Redusoinnin lopputuotoksena on pelkistettyjä ilmauksia. Analyysin seuraava vaihe on aineiston klusterointi eli ryhmittely, jolloin aineistosta etsitään samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia.

Samankaltaisuudet ryhmitellään eri luokiksi, joista muodostuvat analyysin alaluokat. Luokittelua jatketaan niin, että alaluokkia yhdistelemällä syntyvät yläluokat ja yläluokista lopulta pääluokat. Pääluokat nimetään aineistosta nousevan ja ilmiötä kuvaavan aiheen mukaan. Lopuksi ryhmittelyssä edetään pääluokkia yhdistävään luokkaan, joka on yhteydessä tutkimustehtävään. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, kpl 4.4.3.)

Tässä tutkimuksessa pyrin redusointivaiheessa karsimaan aineistostani kaiken, joka ei liittynyt opettajiin tai opettajan ammattiin. Tähän kuului ylimääräisen tekstin poistamisen lisäksi myös kaiken visuaalisen materiaalin, eli valokuvien, piirrosten ja diagrammien, karsiminen, sillä tutkimukseni tarkoitus oli tarkastella nimenomaan teksteistä nousevia opettajan representaatioita, ei opettajan visuaalista representaatiota. Samoin iltapäivälehtien digi-versioissa vilisevät mainokset leikkasin pois.

Poistettuani tutkimukseni kannalta tarpeettoman aineksen rakensin taulukon, jonka ensimmäiseen sarakkeeseen kokosin tutkimukselle hyödyllisen aineiston suorina lainauksina julkaistuista artikkeleista. Seuraavaan sarakkeeseen kokosin suorista artikkelinlainauksista pelkistetyt ilmaisut. Jatkoin analyysiprosessia ryhmittelemällä aineistoa alaluokkiin, jotka sijoitin taulukkoon pelkistettyjen ilmausten viereiseen sarakkeeseen. Jatkoin luokittelua yläluokkiin ja lopulta pääluokkiin. Taulukon tekeminen ja analyysin eteneminen sarakkeesta sarakkeeseen olivat keinoja säilyttää näkyvä polku aineistoon koko analyysin ajan. Esimerkki tästä analyysiprosessista löytyy taulukosta 1.

Kuudenkymmenen iltapäivälehtien artikkelin analyysin jälkeen pääluokikseni muodostui neljä opettajakuvaa: *epätoivoinen ja ylikuormittunut opettaja*, *(ali)arvostettu asiantuntija*, *sopeutuja* sekä *välinpitämätön opettaja*. Pääluokkia yhdistelemällä muodostui tutkimustehtävään liittyvä yhdistävä luokka: iltapäivälehdissä esiintyneet opettajan representaatiot.

Luokittelun ja pääluokkien nimeämisen kohdalla käytin diskurssianalyttistä otetta. Edellä mainittujen opettajakuvien muodostaminen, nimeäminen ja niiden tarkastelu vaativat tekstin tulkintaa. Opettajakuvat eivät suoraan pompanneet silmille, vaan minun täytyi kiinnittää huomiota kielen valintoihin ja näkökulmiin, joita iltapäivälehdet käyttivät niin, että opettajan representaationa välittyi jokin tietty opettajakuva. Näitä kielen valintoja olen kuljettanut mukana ja pyrkinyt avaamaan tutkimuksen tulokset -luvussa jokaisen opettajakuvan kohdalla.

Joissakin artikkeleissa oli paljon samoja aineksia esimerkiksi väsyneestä ja työmääränsä alle hukkuvasta opettajasta, mutta kielen valinnoilla ja kontekstilla lukijoille luotiin opettajista ja

opettajan ammatista erilaisia kuvia. Esimerkiksi aineiston julkaisut, jotka johtivat epätoivoisen ja ylikuormittuneen opettajakuvan syntyyn keskittyivät paljon siihen, miten opettajat ovat romahtamaisillaan taakkansa alla. Samalla tavalla työmäärän lisääntymisen merkkejä löytyi aineiston julkaisuissa, jotka synnyttivät sopeutuja-opettajakuvan, mutta korona-ajan kontekstissa artikkeleissa esiintyvä opettaja ei olekaan enää romahtamaisillaan työmäärän alle, vaan keksii uusia tapoja opettaa ja selviytyä uudesta tilanteesta. Valtonen (1998, 102–103) toteaaakin, että tietyssä yhteiskunnallisessa tilanteessa jotkut tavat tuottaa kuvauksia voivat saada enemmän jalansijaa kuin toiset. Diskurssianalyysissa tutkittavan aineiston ympärillä olevalle kontekstille on tärkeää kiinnittää huomiota.

On myös huomioitavaa, että joistakin julkaisuista nousi esiin enemmän kuin yksi edellä mainituista opettajakuvista. Näissä tapauksissa analysoin tekstiä löytääkseni sen pääpainotuksen, ja yhdistin sen opettajakuvaan, johon julkaisun pääpainotus sopi. Esimerkiksi jutuissa, joissa kerrottiin opettajan työn raskaudesta, saattoi olla virkkeen mittainen maininta siitä, miten opettajat ovat kuitenkin Suomessa arvostettuja. Pääpainotus oli kuitenkin selkeästi opettajan työn haasteissa.

Taulukko 1. Esimerkki aineiston analyysista

Suora lainaus	Pelkistetyt ilmaukset	Alaluokka	Yläluokka	Pääloukka
<p>”Alan vaihto käy koko ajan mielessä. Perhe ja työ eivät yhdisty, kun olen ensin töissä 8-17 ja illalla suunnittelen tunnit. Työtä on jatkuvasti lisää. Kuormittavuus on kasvanut valtavasti myös melun vuoksi. Bruttopalkkani on 2300 euroa, ja työmäärään nähden se on aivan liian pieni. Palkka tällaisessa työssä jossakin muualla olisi varmasti yli 4000.” Näin kertoo 34-vuotias pienluokan opettaja. Kyselyn perusteella peruskoulun opettajien arkea leimaavat ainakin työtehtävien lisääntyminen, riittämättömyden tunne ja ainainen kiire. (IS 2.4.2019)</p>	<p>Alan vaihto jatkuvasti mielessä</p> <p>Perheen ja työn yhdistämisen vaikeus</p> <p>Työtä on lisää ja kuormittavuus kasvanut valtavasti</p> <p>Palkka ei vastaa työmäärää</p> <p>Riittämättömyyden tunne</p> <p>Ainainen kiire</p>	<p>Arjen ja työn suhde</p> <p>Jaksamisen puute</p> <p>Stressi</p>	<p>Tyytymättömyys ammattiin</p> <p>Ammatin raskaus</p>	<p>Epätoivoinen ja ylikuormittunut opettaja</p>
<p>Kyselyn mukaan kolme neljäsosaa opettajista kertoi, että etäopetus oli haitallista yksittäisille oppilaille. Lähes kaikki opettajat sanoivat kuitenkin etäopetuksessa olleen myös positiivisia vaikutuksia useille oppilaille. Lähes kaikki opettajat kertoivat, että heidän oma digitaalinen ja poikkeusoloihin soveltuva osaamisensa parani etätöiden aikana. Vastapainona on se, että 95 prosenttia arvioi työmäärän lisääntyneen koronakriisin aikana. Aikaa kului etenkin opetuksen suunnitteluun ja tuntien valmisteluun. Luukkainen arvioi, että opettajat selvisivät koronakeväästä kollegojen ja rehtorien tuella. Nyt tarvitaan kuitenkin konkreettisia ohjeita, miten toimitaan koronatilanteen mahdollisesti jatkuessa. Yli 60 prosenttia opettajista kertoi kyselyssä, että valtakunnan tasolta ja opetuksen järjestäjiltä saadut ohjeet olivat epäselviä. (IL 5.8.2020)</p>	<p>Opettajista etäopetus haitallista yksittäisille oppilaille</p> <p>Etäopetuksessa ollut myös positiivisia vaikutuksia oppilaille ja opettajien taidoille.</p> <p>Työmäärä lisääntynyt, opetuksen suunnittelu ja tuntien valmistelu vie aikaa</p> <p>Konkreettisten ohjeiden tarve jatkoa varten</p> <p>Tämänhetkinen ohjeistus epäselvä</p>	<p>Etäopetuksen haittoja ja hyötyjä</p> <p>Työmäärän kasvaminen uudessa tilanteessa</p> <p>Selkeämmän ohjeistuksen tarve</p>	<p>Uudessa tilanteessa pärjääminen</p> <p>Ohjeistuksen soveltaminen</p>	<p>Sopeutuja</p>

4 Tutkimuksen tulokset

Tulokset muodostivat kuuden artikkelin karsimisen jälkeen 57 Iltalehden ja Ilta-Sanomien digijulkaisun analyysin pohjalta. Vaikka monissa julkaisuissa opettajia haastatellaan tai he kertovat muuten omista kokemuksistaan, tässä tutkimuksessa keskeisessä roolissa ovat julkaisuista nousevat opettajan representaatiot, eivät julkaisuissa esiintyneiden opettajien henkilökohtaiset kokemukset.

Olen jakanut tulososioni kahteen osaan tutkimuskysymyksiäni mukaillen. Ensimmäisessä osiossa käyn läpi tutkimuksessa esiin nousseet opettajan representaatiot eli opettajakuvat. Opettajakuvien yhteydessä pyrin myös kuvaamaan, miten tulokseen on päästy, toisin sanoen millaisilla kielen keinoilla ja valinoilla kutakin opettajan representaatiota nostetaan iltapäivälehdissä esiin. Toisessa osiossa keskityn siihen, miten koronapandemia on vaikuttanut näihin representaatioihin. Kuljetan tuloksissa mukana otteita aineistosta, näiden otteiden perään olen merkannut, kummasta iltapäivälehdessä ote on (IL=Iltalehti, IS=Ilta-Sanomien) sekä päivämäärän, jolloin kyseinen julkaisu on ilmestynyt lehtien digiversioihin.

Tulokset-lukua seuraavassa Päätelemät-luvussa peilaan tutkimuksessa nousseita tuloksia aiemmin esillä olleeseen teoriaan.

4.1 Nousseet opettajakuvat

Aineiston analyysivaiheessa pääluokkina nousivat esiin neljä seuraavanlaista opettajarepresentaatiota: *ylikuormittunut ja epätoivoinen opettaja*, *(ali)arvostettu asiantuntija*, *sopetuja* sekä *välipitämätön opettaja*. Lisäksi aineistossa oli mukana kolme julkaisua, joiden opettajakuvat eivät sopineet yhteenkään edellä mainituista.

Mielenkiintoinen koko aineistoa koskeva huomio ennen opettajakuviin tarkemmin siirtymistä on se, että 57 julkaisusta vain kuusi loi opettajan ammatista selkeästi positiivista kuvaa. Selkeästi negatiivista kuvaa värityi 18 julkaisusta. Loput julkaisut olivat sävyiltään neutraalimpia, tai eivät ainakaan yksiselitteisesti positiivisia tai negatiivisia.

4.1.1 Ylikuormittunut ja epätoivoinen opettaja

Ensimmäisenä käsiteltävänä on aineistosta eniten noussut opettajan representaatio, opettajan työstä ylikuormittunut ja toivonsa menettänyt opettaja. Tämä opettajakuva välittyi 17

julkaisusta. Kyseisen opettajakuvan välittämiseen käytettiin paljon opettajien omia lausuntoja työnsä kuormittavuudesta, henkisestä ja fyysisestä pahoinvoinnista sekä alanvaihtohaaveilusta. Tällaiset lausunnot oli saatu rakennettua artikkeleiksi joko haastatteleamalla opettajia tai keräämällä opettajien kommentteja erilaisista keskusteluketjuista.

Ylikuormittumisen vaikutukset näkyvät aineistossa opettajien kärsimänä pahoinvointina ja ahdistuksena. Alla oleva ote on artikkelista, johon Ilta-Sanomat on poiminut ”parhaat palat” lasten kanssa työskentelevien kommentteista Vauva.fi-sivuston *mitä rehellistä työhösi liittyvää mielipidettä et voi sanoa ääneen?* -keskustelusta:

Toinen opettaja kertoo, että ”työ opettajana on viemässä mielenterveyden”. ”Työpäivän jälkeen menen suoraan sänkyyn ja nukun. Joskus saatan nukkua yöhön asti, sitten teen jotain hetken, esimerkiksi syön ja menen takaisin nukkumaan. Pahimpina päivinä ahdistaa niin, että oksettaa. Vaihtaisin alaa, mutta ikää alkaa olla, eikä minulla ole koulutusta muulle alalle. Joidenkin työpäivien jälkeen tunnen valtavaa itseinhoa ja tyhjyyttä. Yritän nyt vain selvitä. Ei tässä juuri muutakaan voi.” (IS 26.1.2021)

Artikkelin lukijalle kuva opettajien ylikuormittumisesta ja epätoivosta välittyy saman tien. Jutussa mainittujen opettajien mielenterveys kärsii niin, että se näkyy jopa fyysisenä pahoinvointina. Toivottomuutta korostaa otteessa vielä se, että kyseinen opettaja ei koe, että hänellä olisi enää mahdollista vaihtaa työtään, eli hänellä ei ole muita vaihtoehtoja kuin selvitä ammatissa joka ahdistaa.

Opettajien epätoivo ja tyytymättömyys omaan ammattiin välittyikin monessa artikkelissa alanvaihtopuheina. Varman alanvaihtopäätöksen tehneitä opettajia löytyi seitsemästä artikkelista, ajatuksella leikitteleviä kolmesta. Aineistosta noussut alanvaihtoa halajava opettaja on kyllästynyt ammattinsa vaatimukseen ja haluaa puhua siitä suunsa puhtaaksi – eihän hänellä ole enää mitään menetettävää.

Alanvaihtopäätöksen ollessa useiden artikkeleiden keskiössä, iltapäivälehdet maalavat poimittujen opettajien haastatteluiden ja kommenttien perusteella lukijalle kuvan ihmisestä, joka on ryöminyt läpi tulisen ja musertavan pätsin, mutta pääsee lopulta nauttimaan raikkaasta ilmasta ja vapauden tunteesta. Alanvaihtopäätös kuvataan monissa julkaisuissa ainoana mielekkäänä ratkaisuna opettajan työn herättämälle epätoivolle ja kuormitukselle.

Opettaja laukoo suorat sanat koulusta, oppilaista ja näiden vanhemmista – alan vaihtaminen pyörii jatkuvasti mielessä (IS 17.9.2019)

”Olin vuoden verran tuntiopettajana ja riitti! Meluamista ja äänihuulet joutuivat koville. Sunnuntaisin oli kamala ahdistus päällä. Ja palkka stressiin nähden surkea. Tein opettajan työn jälkeen rahan takia rappukäytäväsiivoustyötä. Uskokaa, oli mannaa opetustyön jälkeen.” (IS 26.1.2021)

Kaikissa julkaisuissa, joissa alanvaihtopäätöstä pyöriteltiin, päätös perustui nimenomaan opettajan työn kuormittavuuden kasvuun ja epätoivon tunteeseen, ei esimerkiksi motivaatioon jonkin toisen ammatin harjoittamiseen. Tärkeämpää oli siis päästä irti opettajan työstä kuin miettiä tulevaisuudessa pärjäämistä. Aineistossa nousee monessa kohtaa ajatus siitä, että opettajan työ on muuttunut erilaiseksi kuin se ennen oli, mikä on lisännyt kuormittavuutta ja vahvistaa alanvaihtoajatuksia. Opettajan luokkahuoneen ulkopuoliset tehtävät ovat ottaneet aikaa opettamiselta. Lisäkuormittavuutta syntyy aineiston perusteella myös modernien oppimisympäristöjen sekä inklusion hallitsemisesta. Useassa aineiston artikkelissa mainittiin myös, että opettajan palkka ei vastaa ammatin nykyistä kuormittavuutta, mikä myös kasvattaa negatiivisia mielikuvia opettajan työstä.

Iltalehti haastatteli Pohjois-Suomessa opettajana toiminutta miestä. Nyt hän kertoo, miksi päätti jättää työnsä. ”Alkoi tuntua siltä, että tämä ei enää ole sitä opettajan työtä, mitä tein aiemmin.” (IL 06.08.2019)

Opettajan mukaan suurta opetustilaa on jaettu verhoilla ja siirrettävillä huonekaluilla, mutta ne eivät eristä melua lainkaan. Keskittyminen siirtyy opettamisesta jatkuvasti paimentamiseen. ”Se on vain sellaista kaaoksen ja joukkojen hallintaa.” (IS 17.8.2019)

Iltapäivälehtien lukijalle ylikuormittuneen ja epätoivoisen opettajan opettajakuva ei luo uskoa opettajan ammattiin. Opettajan ammatti muuttuu lukijan silmissä mahdottomaksi, sillä jos edes viiden vuoden koulutuksen käyneet ammattilaiset eivät kyseisestä työstä selviä, eihän kukaan voi.

4.1.2 (Ali)arvostettu asiantuntija

Toinen käsiteltävä iltapäivälehdistä noussut opettajakuva on (ali)arvostettu asiantuntija. Kyseinen opettajakuva nousi selkeästi 13 aineistoon kuuluneessa julkaisussa. On kuitenkin mainittava, että muutamissa artikkeleissa, jotka yhdistin ylikuormittuneen ja epätoivoisen opettajan opettajakuvaan, oli myös sävytteitä aliarvostuksesta, jonka koettiin olevan yhteydessä opettajan ammatin kuormittavuuteen. Koska pääpainotus oli kuitenkin ylikuormittumisessa, päädyin sijoittamaan nämä osat aineistoa edellisen opettajakuvan osioon.

Osassa julkaisuja opettajasta syntyi hyvin arvostettu kuva, kun taas toisissa opettajan työn koetaan kärsivän arvostuksen puutetta, mistä syntyi myös opettajakuvan nimi. Kumpi kuva opettajasta välittyi, riippui paljon siitä, oliko artikkelissa äänessä opettajat itse vai joku henkilö opetusyhteisön ulkopuolelta. Tämä kaksijakoinen linja myötäili OAJ:n Taloustutkimuksella teettämää tutkimusta (2021) sekä OAJ:n itsensä teettämää Fiilismittari-kyselyä (2021), joissa todettiin suomalaisten pitävän opettajaa arvostettuna ammattina, mutta itse opettajista alle puolet kokivat työtään arvostettavan.

Muutamassa aineiston artikkelissa suomalaisia opettajia ja suomalaista koulujärjestelmää suitsutettiin suhteessa ulkomaisiin koulujärjestelmiin. Näissä artikkeleissa suomalaisesta opettajasta syntyi äärimmäisen arvostettu ja asiantunteva kuva, kuten jutussa suomalaisesta koulusta artikkelia kirjoittaneen australialaisen toimittajan vierailusta, jossa häntä hämmästyttivät esimerkiksi opettamisen taso sekä julkinen rahoitus.

”Kenties yksi merkittävin asia suomalaisessa koulutuksessa on opettamisen standardit”, toimittaja pohtii. Jutussa kerrotaan, miten Suomessa opettajan ammatti on erittäin haluttu urapolku ja heiltä vaaditaan maisterintutkintoa. Vanhemmat myös luottavat opettajiin, eivätkä puutu opetukseen – toista on monissa muissa maissa. (IS 02.02.2020)

Huomio kiinnittyy erityisesti siihen, miten suomalainen koulu ja opettaja on asetettu vertailevaan asemaan lausunnolla ”toista on monissa muissa maissa”. Suomessa opettaja on arvostettu ja laajan koulutuksensa ansiosta alansa asiantuntija. Suomessa opettajilla on erittäin arvostettu maine ja korostettu yhteiskunnallinen asema. Toista on monissa muissa maissa.

Arvostettua opettajakuvaa näkyi myös julkaisuissa, jotka käsittelivät opettajien työskentelyä poikkeuksellisen vaikeiden aikojen läpi. Näiden julkaisujen maalaaman mairittelevan kuvan mukaan opettajilla on syytä kävellä rinta pörheänä. Julkaisuista välittyy kuva opettajasta, joka on tehnyt työnsä ihailtavasti ja hatunnoston arvoisesti huolimatta ympäristön aiheuttamista esteistä. Opettajien poikkeusoloissa antama työpanostus tunnistettiin ja sitä arvostettiin.

Opettajat ovat suoriutuneet työstään hienosti. Jos hallitus ensi viikolla arvioi, että opettajien on aika kohdata lapset ja nuoret fyysisesti, heidän on syytä tehdä se ammattilypeyttä tuntien. (IL 24.04.2020)

Koronapandemia yllätti meidät kaikki. Siihen nähden oppilaat, opettajat ja koulut ovat selviytyneet koronakriisin aiheuttamasta tilanteesta hyvin. (IL 12.04.2021)

Artikkeleissa, joissa aiheena on opettajien olojen kohentaminen ja arvostuksen nostaminen, nousee usein esiin opettajien oikeuksien puolesta taisteleva gladiaattori, OAJ. OAJ tai OAJ:n edustaja mainittiin lukuisissa artikkeleissa, joissa esiin nousi opettajien aliarvostettu asema. Monissa aineiston artikkeleissa OAJ toi esiin ja pyrki ajamaan opettajien asemaa sillä perusteella, että ammatin tämänhetkinen todellisuus ei vastaa sitä rivisuomalaisen päässä olevaa mielikuvaa ammatista, joka on korkeasti arvostettu.

Kyselytutkimukseen vastanneista suomalaisista peräti 85 prosenttia oli sitä mieltä, että opettajan ammatti on yksi arvostetuimmista, ja opettajien palkkaa pitää nostaa. ”Palkankorotuksille on kansan tuki”, Luukkainen [OAJ:n puheenjohtaja] sanoi. ”Pyrimme sopimukseen, emme Bulevardille. Opettajat tekevät jatkuvasti maailman huippua, ja se ansaitsee tulla palkituksi”, hän jyrähti. (IS 25.01.2020)

Opettajien aliarvostamisesta syntyneet jyrähdykset osoitetaan kouluja korkeammille tahoille, niille korkealla istuville päättäjille ja poliitikoille, jotka ovat päätösvastuussa esimerkiksi opettajien palkan suhteen. Vaikka opettajan ammatti on rivisuomalaisen mielestä arvostettu ammatti, ei sen arvostus välity aineiston perusteella korkeammalta portaalta tulevana tekoina. Siksi käsite (ali)arvostettu asiantuntija sopiikin hyvin kuvaamaan tätä opettajakuvaa, joka on yhtä aikaa todella arvostettu, alansa huippuasiantuntija, mutta jonka yhteiskunnallista asemaa ei arvostus ole onnistunut nostattamaan.

4.1.3 Sopeutuja

Sopeutuja -opettajakuva, joka nousi esiin 14 julkaisussa, sitoutui vahvasti yhteiskunnan muutokseen ja uudessa ympäristössä pärjäämiseen. Uudessa tilanteessa toimiessaan opettajat joutuivat ensimmäistä kertaa koskaan siirtymään täysin uudelleenlaiseen opetustapaan ja luomaan uusia toimintamalleja. Onkin luonnollista, että iltapäivälehdissä alkoi nousta opettajakuvaa sopeutujasta, joka ehkä vähän kompastelee matkalla, mutta kuitenkin ylittää edessään olevat esteet parhaansa mukaan.

Sopeutujan ja ylikuormittuneen ja epätoivoisen opettajan opettajakuvien välillä on yhtäläisyyksiä, kuten kasvanut työtaakka ja väsymys. Opettajakuvien välisiä eroja olivat kuitenkin usko tulevaan ja vaikeuksien yli pääsemiseen, jotka nousivat nimenomaan sopeutujan opettajakuvasta. Siinä missä ylikuormittunut opettaja ei enää meinaa jaksaa taakkansa alla ja puhuu alanvaihtamisesta, on sopeutujalla usko siihen, että jossain vaiheessa sen hetkinen tilanne vielä helpottaa.

Ongelmaksi kerrotaan opettajien työmäärän lisääntyminen etäopetukseen siirryttäessä. Suurelle osalle opettajista ja oppilaista nettialustojen kerrotaan olevan tuttuja, mutta yhtäkkiä kaikki työ pitää siirtää niihin. ”Olen viime yönä viisi ja puoli tuntia luonut erilaisille nettialustoille materiaaleja, jotta oppilaat pääsee itse katsomaan, mitä tehtäviä pitäisi tehdä”, opettaja kertoo. – ”Ehkä kun saan tämän rullaamaan, ei tarvitse tehdä niin paljon töitä iltaisin ja viikonloppuisin.” (IL 18.03.2020)

”Eihän tämä tilanne tästä miksikään muutu, mutta elämä jatkuu ja me kyllä selviämme tästä yhdessä. Niin se vaan on ja niin meidän on pakko uskoa.” (IS 18.03.2020)

Tulevaisuuden usko ja ahkeruus ilmenivät useissa julkaisuissa. Sopeutuja-opettajasta muodostui tietyllä tavalla positiivinen yhteiskunnan henkilö, vaikka artikkelit olivatkin täynnä opettajien kokemia haasteita, epävarmuutta, ekstratyötä ja stressiä.

Muutamissa artikkeleissa mainittiin opettajien jopa hassutelleen ja repineen uudesta tilanteesta huumoria, kuten opettaja, joka pukeutui joka etäpäivä uuteen naamiaisasuun motivoidakseen oppilaitaan osallistumaan videopalavereihin (IL, 02.05.2020). Toisessa artikkelissa kerrotaan opettajasta, joka oli nähnyt, kun vain kalsareihin pukeutunut oppilaan isä oli hiippaillut kameran ohi ja koulun rehtori oli kirjoittanut asiasta humoristisen tweetin (IS 18.03.2020). Uutiset opettajien ja muun kouluhenkilökunnan hassutteluista onnistuvat niin ikään valamaan lukijalle kuvaa opettajasta, jolla on uskoa tulevaan. Eihän mikään, josta voidaan saada hyvät naurut voi olla maailmanloppu.

Aineistosta noussut sopeutuja joutuu sopeutumaan paitsi uuteen tilanteeseen ja opetustyyliin, myös ylemmältä portaalta tuleviin, jatkuvasti muuttuviin ohjeistuksiin, mikä lisää tilanteen kuormittavuutta ja epävarmuutta.

Hän [lukion opettaja] toivoisi, että määräykset olisivat tarkempia ja opiskelijat jaettaisiin ryhmiin luokan neliöiden mukaan. ”Yksittäiselle opettajalle on annettu aika iso vastuu”, hän lisää. (IS 20.02.2021)

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ jyrähti perjantaina hallituksen poukkoilusta. ”Jo ennestään kovilla olevia opettajia ja rehtoreita kuormittaa todella paljon paitsi poikkeustilaan myös se, että koko työ pitää organisoida ensin yhdellä ja sitten toisella tavalla.” (IL 20.03.2020)

Vaikka sopeutujan työmäärä on kasvanut ja ylemmän portaan soutaminen ja huopaaminen ovat aiheuttaneet päänvaivaa, sopeutuja vaikuttaa pystyvän mukauttamaan omaa toimintaansa ja

opetustaan lyhyelläkin varoitusajalla. Toisaalta eihän sopeutujalla oikeastaan muita vaihtoehtoja olekaan.

Artikkeleissa, joista sopeutujan opettajakuva nousi esiin, puhuttiin paljon myös oppilaiden uuteen tilanteeseen sopeutumisesta. Sopeutuja-opettajat kertoivat kyllä positiivisista kokemuksista siitä, miten oppilaat ovat omaksuneet uusia asioita, mutta olivat myös huolissaan oppilaiden selviytymisestä. Kyseisen opettajakuvan opettajat vaikuttivat olevan huolissaan oppilaiden pärjäämisestä kärrynpyörää heittäneessä arjessa. Huolta herättivät muun muassa joidenkin oppilaiden heikot kotiolot, kelkasta putoaminen ja oppilaiden uupuminen. Esiin nousi myös pelko, että oppilaat, jotka eivät kykene vielä hahmottamaan vallitsevan tilanteen väliaikaisuutta, kokevat toivottomuuden tunteita. Sopeutujan keskeinen motivaatio sopeutumiseen onkin oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvointi. Sopeutuja sopeutuu ja on huolissaan oppilaistaan koska hän välittää.

”Oppilaille on ollut raskasta, kun on pitänyt ponnistella niin paljon. Nuoriin myös iskee nopeasti tietynlainen toivottomuus. Heiltä puuttuu perspektiivi siitä, ettei tämä tilanne kestä ikuisesti.” (IS 16.05.2020)

”Pelkään myös nuorten reaktiota siihen, jos olosuhteet yhtäkkiä taas huonontuisivat. Kestäisivätkö he taas paluuta kotiin”, hän [lukion opettaja] miettii. (IS 20.02.2021)

Sopeutuja-opettajasta, joka on selviytynyt uusista koettelemuksista, työmäärästä ja on huolissaan oppilaidensa hyvinvoinnista, herää ammattimainen mutta kuitenkin välittävä kuva. Sopeutuja-opettajan jatkuva vaikeassa tilanteessa selviytyminen, aito välittäminen oppilaista ja usko tulevaisuuteen herättävät lukijassa mielikuvan opettajasta, johon voi osoittaa raudanlujaa luottamusta. Tämä ammattikunta ei horju silloinkaan, kun muu maailma horjuu.

4.1.4 Välinpitämätön opettaja

Välinpitämättömän opettajan opettajakuva heräsi kymmenessä julkaisussa. Kyseistä opettajakuvaa esiintyi paljon kiusaamiseen liittyvissä julkaisuissa. Äärimmäisen surullinen Koskelan teinisurman tapaus nosti otsikoihin monenlaisia kiusaamiseen liittyviä artikkeleita, kokemuksia ja näkökulmia. Osa oppilaiden kokemasta kiusaamisesta tapahtuu kouluissa, jolloin myös opettaja on luonnollisesti enemmän tai vähemmän läsnä tapahtumaketjussa.

Useassa kiusaamista käsittelevässä jutussa opettajasta välittyi kuva, jossa opettaja ei ole kiinnostunut oppilaan kiusaamiskokemuksista, vähättelee niitä tai jopa antaa kiusaamisen tapahtua ja jatkua läsnäollessaan.

Haastateltava kertoo, että kun hän itse joutui kiusatuksi, opettaja ei ottanut sitä tosissaan. ”Minua haukuttiin ja uhattiin tappa. Kun kerroin opettajalle, hän sanoi, että ei aio puuttua tähän, koska se ei ole tapahtunut koulun aikana.” (IS 29.01.2021)

Kuristamistapauksessa opettaja oli yhden oppilaan mukaan näköyhteyden päässä. Teko kesti joitakin kymmeniä sekunteja, ja aikuinen antoi sen jatkua, kun oppilaat eivät uskaltaneet viestiä hädestä. ”En muista opettajaa, joka siinä oli, mutta se oli siinä varmaan 10 metrin päässä eikä tehnyt mitään”, todistaja kertoi. (IL 16.04.2021)

”Sain lapseltani soiton, että yksi poika yrittää tappa minua. Soitin luokanvalvojalle ja hän tokaisi vaan, että ei ehdi nyt hoitaa asiaa, kun hänen pitää mennä pitämään tuntia. (IS 16.02.2021)

On huomioitava, että useissa julkaisuissa, joissa opettajasta maalataan välinpitämätön tai jopa ammattinsa laiminlyöjä, itse opettajat eivät ole päässeet ääneen. Opettajien näkökulman huomiotta jättäminen on tehokeino, jolla iltapäivälehdet onnistuvat luomaan opettajasta ikään kuin ulkopuolisen tekijän. Kiusattujen kokemuksia lainkaan väheksymättä lienee todenmukaista sanoa, että julkaisun sävy ja välittyvä opettajakuva saattaisi muuttua merkittävästi, jos oppilaiden ja oppilaiden vanhempien lisäksi olisi haastateltu opettajia heidän teoistaan tai tekemättä jättämisistään mainituissa kiusaamistilanteissa. Vaikka julkaisuissa nousevat opettajat ovat yksittäistapauksia, niistä lukijalle nouseva välinpitämättömän opettajan kuva on yhteinen.

Aineistosta noussut välinpitämättömyyden leima oli iso ja joissakin tapauksissa se lyötiin myös koululaitoksen ja sen tekemien ratkaisujen päälle. Myös Kiva koulu-mallin (monissa kouluissa käytetty kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma) koettiin mahdollistavan opettajien ja rehtorien välinpitämättömyyden kiusaamisen suhteen.

”Jos koululle ottaa yhteyttä kiusaamistapauksesta, tuumataan, ettei se ole mahdollista, koska meillä on Kiva koulu”, erään kiusatun vanhempi kirjoitti.

”Kiva koulu on suoraan sanottuna aivan turha, pelkkää hysyttelyä ja asioiden sormien läpi katsomista, jotta se oma koulu näyttäisi hyvältä tilastoissa”, kiusattu kirjoitti. (IS 16.02.2021)

Välinpitämättömän opettajan kuvaa löytyi kuitenkin myös julkaisuissa kiusaamistapausten ulkopuolelta. Tämänkaltaisissa julkaisuissa esiintyvät opettajat eivät huomaa oppilaiden ja opiskelijoiden ahdistusta ja työmäärää.

Joitkut vastaajat ihmettelivät, etteivät opettajat huomioi muista aineista annettuja tehtäviä. ”Etäopiskelu on lisännyt huomattavasti työmäärää sekä stressiä. Opettajat antavat todella paljon tehtäviä, eikä aika kaikkeen riitä. Tuntuu, että eri aineiden opettajat eivät huomioi sitä kuinka muiltakin kursseilta tulee paljon tehtäviä.” (IL 27.04.2020)

”Opettajat antavat hyvin paljon itsenäistä tehtävää tunnin tehtävien lisäksi, eikä päivässä riitä aika enää muuhun.” (IS 25.01.2021)

Lähes kaikissa aineiston julkaisuissa, joissa opettajista välittyi välinpitämättömän opettajan kuvaa, äänessä olivat haastattelujen tai erilaisten kommenttien välityksellä kiusatut, muut oppilaat tai kyseisten oppilaiden vanhemmat. Näissä julkaisuissa ihmetellään opettajien välinpitämättömyyttä.

Koskelan teinisurmaa, eli tapahtumaketjua, jossa systemaattinen ja jatkuva kiusaaminen johti lopulta 16-vuotiaan nuoren surmaan, käsittelevissä artikkeleissa näkökulma on kuitenkin hieman erilainen. Nuoren käymän koulun opettajien puuttumattomuutta kiusaamiseen on monessa kohtaa selitetty sillä, että opettajilla tai koulun muulla henkilökunnalla ei ollut tietoa nuoren vapaa-ajan puuhista tai seurasta, jossa hän vapaa-aikaa vietti. Tapaus herätti iltapäivälehdissä muutenkin jonkin verran uutisia ja julkaisuja siitä, miten rajalliset keinot ja mahdollisuudet opettajilla loppupeleissä on huomata ja puuttua kiusaamiseen tehokkaasti, etenkin jos se tapahtuu pääsääntöisesti koulun ulkopuolella. Näissä artikkeleissa opettaja ei ole tietoisesti tai tahallisesti välinpitämätön, hän on välinpitämätön, koska keinot ja mahdollisuudet välittää eivät ole riittäviä.

Koulussa ei tiedetty siitä, että uhri oli alkanut liikkua kaveriporukassa, johon hän kuului kolmen nyt murhasta syytetyn pojan kanssa. Kaksi epäillyistä oli käynyt uhrin kanssa samaa peruskoulua, mutta koulussa he eivät olleet liikkuneet yhdessä. (IS 12.02.2021)

Ongelma hänen [koulun henkilökunnan jäsenen] mukaansa on kuitenkin se, ettei tämä malli ole riittävä, jotta sillä pystyttäisiin puuttumaan vakavaan, pitkäkestoiseen kiusaamiseen. Kiva koulu-ohjelmassa ei ole juuri rankaisutoimenpiteitä. (IS 10.02.2021)

”Jo pelkästään opettajien ajalliset resurssit [puuttua kiusaamiseen] ovat tällä hetkellä heikentyneet”, Arino kertoo. ”Tämä koskee sekä aikaa luokan kanssa, että mahdollisuutta käydä tilanteita läpi opettajakollegoiden ja esihenkilöiden kanssa.” (IL 06.04.2021)

4.2 Koronapandemian vaikutukset opettajan representaatioihin

Koronapandemia nosti otsikoihin tiettyjä ammattiryhmiä enemmän kuin toisia. Terveystieteiden ammattilaiset ja opettajat ovat olleet parrasvaloissa muuttuneen työnkuvan takia, kun taas esimerkiksi erilaiset viihdyttäjät ja ravintolatyöntekijät työnteon loppumisen vuoksi. Kerrottuaani iltapäivälehdistä nousseista opettajien representaatioista viimeisen kahden vuoden ajalta, on aika pureutua toisen tutkimuskysymyksen pariin, eli siihen, millä tavalla koronapandemia on muuttanut opettajien representaatioita iltapäivälehdissä. Käsittelen tätä kysymystä pitkälti aineistosta nousseiden opettajakuvien avulla.

Nousseista neljästä opettajakuvasta kolme jakautui selkeästi ajanjaksoihin joko ennen tai jälkeen koronapandemian alkamisen. Ylikuormittunut ja epätoivoinen opettaja sijoittui ajalle ennen koronaa, kun taas sopeutujan ja välinpitämättömän opettajan opettajakuvat nousivat esiin koronapandemian aikana. (Ali)arvostettua asiantuntijaa oli tunnistettavissa molemmilta ajanjaksoilta.

Tutkimuksen perusteella koronapandemia on muuttanut opettajien representaatioita iltapäivälehdissä. Korona on liikutellut opettajan representaation painopistettä pois päin ylikuormittuneesta ja negatiivisesta opettajakuvasta, minkä se on tehnyt synnyttämällä aivan uuden opettajakuvan, sopeutujan. Tämän lisäksi korona on tuonut myös lisää näkökulmaa niihin opettajakuviin, jotka eivät ole suoraan liitettävissä pandemiaan.

4.2.1 Koronan aiheuttama painopisteen muutos

Ennen koronapandemian alkua iltapäivälehdillä näytti olevan miltei missio antaa opettajan ammatista mahdollisimman negatiivinen kuva. Ylikuormittunutta ja toivonsa menettänyttä opettajaa välkyteltiin kaikista nousseista opettajakuvista eniten, eli 17 julkaisussa. Rajasin tämän tutkimuksen aineistoa ajallisesti, eli yritin pitää ennen pandemian julistusta syntyneen aineiston noin vuoden aikaraamin sisällä, muutamaa 2018 julkaistua artikkelia lukuunottamatta. Kuitenkin aineistoa kasatessani en voinut olla huomaamatta, että kyseistä opettajakuvaa välittyi

myös useamman vuoden takaisista artikkeleista, joita en aikarajauksen takia voinut tähän tutkimukseen sisällyttää.

Näistä 17 julkaisuista, jotka sopivat ajallisesti aineistooni, vain yksi artikkeli on ajalta pandemian alkamisen jälkeen. Muut 16 julkaisua sijoittuvat aikaan ennen koronapandemiaa. Iltapäivälehtien vuosia venytetty kuva opettajan ammatista lähes extremeurheiluna vaikuttaa siis ainakin hetkellisesti tulleen tiensä päähän, kun toisenlaiset opettajakuvat ovat ottaneet enemmän jalansijaa.

Selkein koronapandemiasta vaikutuksia saanut opettajakuva on luonnollisesti täysin uusi sopeutujan opettajakuva. Tämä opettajakuva sijoittuu ajallisesti täysin ajanjaksolle, jolloin pandemia oli jo vauhdissa. Sopeutujan opettajakuvaa ei siis välity iltapäivälehdistä ajalta ennen koronapandemiaa, mikä selittyy sillä, että vastaavaa tilannetta ei Suomessa ole aikaisemmin ollut. Ehkä sota-aikaa lukuun ottamatta opettajien ei ole tällaisissa mittakaavoissa tarvinnut sopeutua ja muuttaa työskentelyään aivan uudennlaiseksi. Kyseisen opettajakuvan syntyminen vaatii taakseen jonkun ison muutoksen tai ongelman, joka nykyisessä maailmantilassa on opettajan ammatin harjoittaminen koronapandemian luomissa poikkeusoloissa. Näin ollen iltapäivälehdet eivät ole luonnollisesti voineet kyseistä opettajakuvaa aikaisemmin välittää.

Sopeutuja-opettaja on tuonut tietynlaista tasapainoa koronapandemian aiheuttamiin epätoivon tunteisiin. Vaikka opettajien työnkuva on heittänyt kärrynpyörää, ensin etäopetuksen ja sitten soveltavan lähiopetuksen muodoissa, ovat he silti onnistuneet luotsaamaan oppilaitaan läpi pandemian, ja vieläpä aidosti välittävät oppilaistaan ja näiden pärjäämisestä muuttuneissa olosuhteissa. Korona-ajasta alakuloiselle lukijalle välittyy kuva, että kaikki on mahdollista, kun ammattilaiset ovat asialla. Opettajia ja heidän kohtaamiaan hankaluuksia kohtaan herää myötätunnon ja ihailun tunteita, jotka nostavat opettajien statusta muiden koronakärvistelijöiden silmissä.

Muutos ylikuormittuneesta ja epätoivoisesta opettajasta sopeutuja-opettajaan on huomattava. Tässä kohtaa on selkeää, että pandemia on muuttanut opettajasta välittyviä representaatioita, sillä korona jakaa näiden kahden opettajakuvan ilmaantumisen kuin veitsi. Ennen koronaa opettajasta välittyvä kuva oli hyvin negatiivinen; opettajan työ on raskasta, ahdistavaa ja alanvaihto olisi paikallaan. Pandemia-ajan sopeutuja-opettaja on puolestaan toiveikas, välittävä ja sen vuoksi myös halukas selvittämään edessään olevat esteet vaikka työ rankkaa ja kuormittavaa onkin. Lähes täyskäännös negatiivisesta opettajakuvasta positiiviseen, tai ainakin selkeästi vähemmän negatiiviseen, on näitä kahta opettajakuvaa vertaillen huomattava. Kuten

sanottu, sopeutuja-opettajakuva ei olisi olemassa ilman koronapandemiaa, eli koronapandemia on synnyttänyt kokonaan uutta opettajakuva.

Kun puhutaan positiivisesta ja negatiivisesta painopisteestä ja siitä, miten korona on kääntänyt iltapäivälehtien opettajien representaatioiden painotusta positiivisempaan suuntaan, on huomioitava, että välinpitämättömän opettajan opettajakuva, joka on noussut sopeutujan tapaan pandemia-aikana, on selkeästi negatiivinen. Eli tutkimuksen perusteella ei voida sanoa, että kaikki opettajien representaatio olisi pandemia-ajan alkamisen jälkeen positiivista. On kuitenkin huomattava, että välinpitämättömän opettajan opettajakuva ei ole syntynyt niinkään opettajan ammatista tai sen luonteesta, vaan se on muodostunut yhtenäiseksi opettajakuvaksi yksittäisten opettajien yksittäisten tekojen tai tekemättä jättämisten vuoksi.

4.2.2 Koronan tuomat uudet näkökulmat

Kuten sopeutujan, myös välinpitämättömän opettajan opettajakuva sijoittui pandemia-aikaan. Suurin syy tähän oli 04.12.2020 tapahtunut Koskelan teinisurma, jonka myötä iltapäivälehtien otsikoihin nousi loppuvuodesta 2020 ja alkuvuodesta 2021 paljon artikkeleita ja julkaisuja liittyen koulukiusaamiseen, minkä myötä myös välinpitämättömän opettajan opettajakuva nousi hyvin vahvasti esiin. Korona tai sen poikkeusolot eivät siis liittyneet niihin aineiston osiin, joissa välinpitämättömän opettajan opettajakuva nousi esiin kiusaamistapausten yhteydessä, vaikka tapahtumat ja julkaisut sijoittuivatkin pandemia-aikaan. Näissä julkaisuissa opettajien kerrottiin jättäneen kiusaaminen huomiotta tai jopa kiistäneen kiusattujen kokemuksia. Hieman eri näkökulmaa toivat julkaisut, joissa kerrottiin opettajilta puuttuvan keinot puuttua kiusaamiseen ja välittää kiusatuista.

Välinpitämättömän opettajan opettajakuva ei kuitenkaan esiintynyt ainoastaan Koskelan tapauksesta tai sitä seuranneista kiusaamisesta kertovista julkaisuissa. Kyseistä opettajakuva välittyi myös julkaisuissa, joissa puhuttiin oppilaiden ja opiskelijoiden korona-arjesta. Näissä yhteyksissä opettajien välinpitämättömyys erottui sokeutena oppilaiden tilanteelle. Etäopetuksessa oppilaat ja opiskelijat kokivat ahdistusta muun muassa siksi, kun opettajat antoivat niin paljon itsenäisiä tehtäviä, joiden jälkeen aikaa ei riittänyt enää muuhun.

Aineistossa kyseinen opettajakuva nousi siis esiin paitsi kiusaamistapausten yhteydessä, mutta myös korona-ajan opiskelijoiden ja oppilaiden kokemuksissa. Välinpitämättömän opettajan

opettajakuvassa onkin kiinnostavaa, että sama representaatio nousi esiin näin paljon toisistaan poikkeavista lähtökohdista.

(Ali)arvostetun opettajan opettajakuvaa välittyi 13 iltapäivälehtien julkaisussa. Ajallisesti opettajakuva oli ainoa, jota oli nähtävillä hyvin tasaisesti molemmilla puolin pandemiaa, seitsemässä julkaisussa ennen ja kuudessa julkaisussa jälkeen pandemian julistamisen, eli lähes täsmälleen saman verran molemmin puolin. Voidaan siis todeta, että kyseinen opettajakuva on mahdollisesti tietyllä tapaa universaalimpi ja pinttyneempi kuin muut tutkimuksessa nousseet opettajakuvat.

(Ali)arvostetun opettajan tapauksessa korona toi iltapäivälehtien opettajakuvaan uudenlaisia näkökulmia, erityisesti arvostuksen puolesta. Suomessa opettajan ammatti on arvostettu ja opettajiin luotetaan, mikä välittyy monessa julkaisussakin. Kuitenkin ennen koronapandemia-aikaa opettajien arvostus syntyi lähinnä suomalaisen opettajan hyvästä maineesta, jota pönkitti muun muassa viiden vuoden maisterinkoulutus ja autonominen vapaus tehdä työtään. Pönkitystä lisäsivät vertailut muiden maiden opettajiin. Pandemia-ajan arvostus kuitenkin näkyi eri tavalla. Tässä maailman tilanteessa opettajien arvostus näkyi konkreettisina ja kokemusperäisinä kehuina siitä, miten hyvin opettajat ovat poikkeusaikana työstään suoriutuneet.

Koronapandemia-aikana myös aiemmin mainitsemani opettajien gladiaattori OAJ onnistui löytämään uusia näkökulmia korostaa opettajien asemaa ja tavoitella opettajien ansaitsemaa arvostusta. Muutamissa iltapäivälehtien artikkeleissa OAJ vaati opettajia rokotusjonon kärkeen, perustelemalla sen sillä, että opettajan ollessa kykeneväinen suorittamaan työnsä lähiopetuksessa, pääsisivät myös oppilaiden vanhemmat töihin.

Opettajat pitäisi rokottaa heti seuraavina päivinä sen jälkeen, kun riskiryhmäläisten rokotukset on saatu vietyä loppuun, sanoo opettajien ammattijärjestö OAJ:n puheenjohtaja Olli Luukkainen.

”Mutta kyllähän sillä on merkityksensä, että pidetään ennakoivasti huolta siitä, että opettajat pysyvät terveinä ja voivat olla töissä ja sitä kautta mahdollistetaan myös se, että lapset voivat tulla lähiopetukseen ja heidän vanhempansa pääsevät töihin. Opetushenkilöstö tulisi rokottaa lähiopetuksen turvaamiseksi”, Luukkainen linjaa. (IL 09.02.2021)

Tällainen korona-ajan arvostuksen ja etusijalle pääsemisen vaatiminen tosin herätti myös vastareaktioita, esimerkiksi poliisien ammattijärjestön puheenjohtajalta, joka ei ymmärtänyt OAJ:n kärkkäitä rokotusvaatimuksia.

”Toivoisin, että tällaista ’who dares wins’ -periaatetta ei olisi. Tietenkin pitää tehdä näkyvää ja vahvaa edunvalvontaa, mutta tällaiset menevät äkkiä arvovaltakysymyksiksi julkisuudessa. Vilpittömästi en toivo, että tämä johtaa kilpavarusteluun ja perusteiden esittämiseen.” (IL 11.02.2021)

Koronapandemian aiheuttamat muutokset iltapäivälehtien välittämiin opettajakuviin ovat selkeitä ja ne ovat tapahtuneet verrattain nopeasti. Kyseisen ajanjakson opettajakuvia tarkasteltaessa ei voida sivuuttaa pandemian aiheuttamia muutoksia, sillä ne ovat selkeästi havaittavissa niin uutena opettajakuvana, julkaisujen sävyn painopisteen muuttumisena kuin myös uusina näkökulmina opettajakuviin.

5 Päätelmät

Tässä tutkimuksessa tarkastelin Suomen kahden iltapäivälehdien, Ilta-Sanomien ja Iltalehden, välittämiä opettajan representaatioita noin viimeisen kahden vuoden ajalta sekä sitä, millä tavalla vuoden 2020 alussa levinnyt koronapandemia on näitä representaatioita muuttanut. Myös tutkimuskysymykseni muotoutuivat näiden kahden teeman ympärille. Tutkimustuloksina iltapäivälehdistä oli havaittavissa neljä erilaista opettajakuvaa, minkä lisäksi opettajakuvissa oli nähtävissä koronapandemian synnyttämiä muutoksia.

Vaikka opettajan representaatioita erilaisissa medioissa on tutkittu paljon, on koronapandemia tilanteena uusi, eikä sen vaikutuksista mediaan ole oikeastaan vielä tutkimustietoa saatavilla. Tässä kappaleessa tarkastelen tutkimuksen tuloksia peilaten niitä tutkielman teoreettisesta viitekehystä löytyvään teoriaan, mutta olen sisällyttänyt lukuun myös omia mietteitäni tutkimustuloksista.

5.1 Iltapäivälehtien harjoittamat representaation politiikan valinnat

Aivan ensimmäinen tutkimuksesta noussut huomio kohdistuu iltapäivälehtien luonteeseen ja tapaan uutisoida. Tästä esimerkkinä voidaan mainita opettajakuvien ilmentymisen tiivis suhde ajankohtaisiin ja ihmisiä kiinnostaviin aiheisiin. Lukuun ottamatta (ali)arvostetun asiantuntijan opettajakuvaa, jota oli löydettävissä pandemian molemmin puolin tutkimuksen aikaraameissa, kaikki opettajakuvat osuivat tietyille ajanjaksoille joko ennen tai jälkeen pandemian alun ja sitoutuivat julkaisunsa ajan ajankohtaisiin aiheisiin. Ylikuormittunut ja epätoivoinen opettaja oli tyypillinen löydös ajalle ennen pandemiaa, kun taas sopeutuja ja välinpitämätön opettaja nousivat esiin pandemia-ajalla. Tässä näkyy iltapäivälehdistä tyypillinen sensaationhakuisuus (Kivioja, 2018, 33); kun jokin artikkeli menestyy tai koskettaa jotain ihmisiä kiinnostavaa ja ajankohtaista aihetta, on syytä tehdä samankaltaisia juttuja lisää.

Vaikka iltapäivälehdistä onkin tyypillistä hyökätä haukan lailla ajankohtaisiin aiheisiin, erilaisten opettajakuvien syntyyn on muitakin syitä. Ihanteellinen kuva opettajuudesta on muuttunut ja kehittynyt kautta historian erilaisten tapahtumien, kuten peruskoulu-uudistuksen tai opettajan ammatin tieteellistymisen myötä (Rinne, 1986; Simola 1997; Säntti 2007). Opettajuuden historiallinen kehitys kuitenkin tapahtuu normaalioloissa verrattain hiljattain. Tämän tutkimuksen koskettava ajanjakso on suhteellisen lyhyt, noin kaksi vuotta. On kuitenkin otettava huomioon, että koronapandemia on ollut mullistava historiallinen tapahtuma, joka

jatkuu yhä, tutkielman kirjoitusvaiheessa yli vuosi pandemia-statusen julistamisen jälkeen. Tällainen tapahtuma on omiaan synnyttämään uusia opettajuuden ihanteita, kuten sopeutuvaisen ja lapsista avoimesti välittävän opettajan ihannekuvan.

Iltapäivälehdet kirjoittavat runsaasti opettajista ja heidän työstään, mikä kertoo siitä, että ihmiset haluavat lukea kyseisestä ammattikunnasta ja ovat kiinnostuneita sitä koskevasta uutisoinnista. Kiinnostuneisuutta voidaan selittää sillä, että lähes kaikilla on jonkinasteinen kuva opettajista ja opettajan ammatista, joka on muotoutunut erinäisten henkilökohtaisten kokemusten kautta (Punakallio & Dervin, 2015, 308). Tämä ei päde monen muun ammatin kohdalla. Harvalla ammattikunnan ulkopuolisella on samalla tavalla laajaa ja omakohtaista kokemusta esimerkiksi geologin tai kirjanpitäjän ammateista. Omakohtaisen kokemuksen lisäksi lähes kaikilla on myös mielipide siihen, minkälainen opettajan kuuluisi olla, jotta hän olisi hyvä ja oikeanlainen opettaja.

Tutkimuksessa esiin nousseet opettajakuvat ovat seurausta lehtien valinnoista, kuten esimerkiksi siitä, onko artikkelissa haastateltu opettajia, oppilaita vai jotain kolmatta tahoa, vai onko haastattelut jätetty kokonaan tekemättä. Monissa julkaisuissa formaatti oli se, että juttuun oli nostettu kommentteja esimerkiksi keskustelupalstoilta tai blogi-kirjoituksista. Tällöin jutun kirjoittajalla on täysi valta päättää, millaisia kommentteja ja näkökantoja hän haluaa artikkeliinsa sisällyttää, eli valta siihen, minkälainen opettajakuva jutussa nousee. Toisin sanoen iltapäivälehtien esittämät, tutkimuksessa esiin nousseet opettajakuvat ovat seurausta kyseisten lehtien harjoittamasta representaation politiikasta, eli valinnoista, jotka tekevät mediaesityksestä sellaisia kuin ne ovat (Seppänen & Väliverronen, 2012, 95).

Jokainen tässä tutkimuksessa noussut opettajakuva herättää jonkin sävytteisiä tunteita tai mielikuvia opettajista ja opettajan ammatista. Tämän perusteella voidaankin todeta saman tien, että kyseiset representaatiot eivät ole neutraaleja. Aidosti neutraalin representaationhan ei kuuluisi herättää tunteita suuntaan tai toiseenkaan. Kun todetaan, että opettajan representaatiot iltapäivälehdissä eivät ole neutraaleja, voidaan palata Rossin (2010) pohdintoihin representaation politiikasta ja siitä, voiko kuka tahansa rakentaa representaatioita kenestä tahansa. Iltapäivälehtien julkaisujen kirjoittajista löytynee harvakseltaan opettajia, eli aineistosta välittyneet mielikuvat ovat jonkun opettajan ammatista ”ulkopuolella” olevan henkilön luomia.

5.2 Erilaisten opettajakuvien ja koronan merkityksestä

Tutkimuksen tulokset mukailivat aikaisempia tutkimuksia, joissa opettajien representaatiota tutkittaessa esiin nousi melko tarkkarajaisia opettajakuvia (muun muassa Martikainen, 2019; Alhamdan ym., 2014; Punakallio & Dervin, 2015). Myös tämän tutkimuksen tuloksena nousseet opettajakuvat olivat selkeärajaisia, omilla piirteillään varustettuja representaatioita opettajista ja opettajan ammatista. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että Iltalehden ja Ilta-Sanomien välittämät opettajan representaatiot ovat selkeäpiirteisiä ja näin ollen keskenään erilaisia. Opettajakuvat eivät ole neutraaleja vaan niistä on löydettävissä sekä positiivisia että negatiivisia representaatioita.

Aineistosta eniten esiin noussut ylikuormittunut ja epätoivoinen opettaja purki epätoivoaan haaveiluun tai jopa lopulliseen päätökseen ammatin vaihdosta. Opettajan työ koettiin liian raskaaksi ja kuormittavaksi, kannattavampaa olisi tämän opettajakuvan mukaan etsiä uusia töitä aivan toisella alalla. Alanvaihtoajatuksien esiintyvyys ja niiden taustalla olevat syyt, kuten työn kuormittavuus, vastaavat Räsänen ym. (2020, 847–848) näkemystä alanvaihtoajatuksien yleisyydestä, sekä syistä kyseisten ajatuksien takana. Opettajien työn kuormittavuuden kasvua on taas selitetty sillä, että opettajan työ on muuttunut ja laajentunut koskemaan myös monenlaisia, suoranaisen opetuksen ja luokkahuoneen ulkopuolisia asioita (Aaltola, 2005, 19–21; Syrjäläinen, 2002, 96–98).

Ylikuormittuneen ja epätoivoisen opettajan opettajakuva oli paitsi helpoin tunnistaa, se oli myös tutkimuksen tulos, joka yllätti vähiten. Olen lukenut runsaasti negatiivisia uutisia, artikkeleita ja blogeja opettajan ammatista, kuten ovat monet opettajatoverinikin. Aineistoa kasatessa oli selvää, että mediassa on jo pitkään vedetty opettajan ammattia läpi lasinsirpaleiden. Yksi asia mikä minua tutkimuksessa alun perin kiinnostikin, oli tutkia, onko Suomessa opettajista nykyään edes olemassa muunlaisia representaatiota. Olikin mielenkiintoista huomata, miten kyseinen opettajakuva, joka oli ollut mediassa esillä jo vuosia, loisti yhtä artikkelia lukuun ottamatta poissaolollaan pandemia-ajan opettajauutisoinnissa. On tavallaan katkeransuloista, että sopeutujan opettajakuvan myötä kuva ylikuormittuneesta ja epätoivoisesta opettajasta katosi lähes kokonaan. Vaadittiin pandemia, että iltapäivälehtien opettajakuvaa saatiin käännettyä edes hiukan myönteisempään suuntaan.

Tämä hiukan positiivisempi suunta on nähtävillä sopeutujan opettajakuvassa. Tutkimuksen mukaan koronapandemia on luonut kyseisen opettajakuvan ihan uutena, sitä ei ole ollut aiemmin löydettävissä. Kyseisestä opettajakuvasta on nähtävillä paitsi opettajien taito

mukautua uusiin tilanteisiin (Salmela, 2012, 61–62), myös opettajan työhön kuuluva pedagoginen rakkaus (Määttä, 2005, 207), joka näkyy sopeutujan harjoittamana aitona oppilaasta välittämisenä ja tämän hyvinvoinnin puolesta taistelemisena. Oppilaista ja opiskelijoista välittäminen on opettajalle keino sopeutua, sillä se motivoi opettajaa selviämään haastavasta ja uudesta tilanteesta ja kehittämään uudenlaisia toimintamalleja. Sopeutuja siis ikään kuin sopeutuu välittämisen kautta.

Suomessa opettajiin ja koulutukseen osoitetaan luottoa (Säntti, 2010, 187) ja ammattikuntaa arvostetaan. Siksi (ali)arvostetun asiantuntijan opettajakuva on ristiriitaisuudessaan mielenkiintoinen. Kyseisen opettajakuvan asiantuntijuuden aspekti myös lisää ristiriitaisuutta. Miten alansa asiantuntija, korkeasti koulutettu maisteri, oikein voi olla aliarvostettu? Aineiston perusteella opettajat onnistuvat yhtä aikaa olemaan kansan mielessä äärimmäisen arvostettuja, mutta omasta (ja ammattiliittonsa) mielestään aliarvostettuja. Tätä aliarvostamisen tunnetta selittää ylemmän portaan nihkeys tunnustaa kansan arvostusta konkreettisina tekoina, kuten palkan korottamisena. Opettajat kokevatkin päätöksien tulevan ihmisiltä, jotka ovat irtautuneet opettajien arkityöstä, eivätkä tiedä, millaista se oikeasti on (Räsänen, ym. 2020, 847), jolloin myös kyseiseltä taholta saatu arvostus on heikkoa.

Korona on uuden opettajakuvan synnyttämisen lisäksi myös antanut uutta näkökulmaa opettajakuviin, jotka eivät suoranaisesti liity koronapandemiaan. (Ali)arvostetun asiantuntijan tapauksessa tämä näkyi esimerkiksi opettajien korona-ajan työpanostuksen arvostamisena. Välinpitämättömän opettajan opettajakuvassa koronanäkökulma taas näkyi opettajien piittaamattomuutena oppilaita ja heidän etäopiskelussa kohtaamiaan ponnisteluja kohtaan. Eli koronapandemia on tuonut opettajakuviin lisää sisältöä ja näkökulmia niin positiivisessa kuin negatiivisessakin mielessä.

On keskeistä miettiä, mitä nämä aineistosta ponnahtaneet opettajakuvat oikeastaan tarkoittavat tai tarjoavat löytäjilleen. Mitä ne kertovat opettajista tai siitä mitä yhteiskunta opettajista oikein ajattelee? Lisäksi tässä kohtaa on hyvä nostaa esiin tutkimuksen koronanäkökulma, eli mitä se tarkoittaa opettajakuvien kannalta, että koronapandemia on onnistunut luomaan uudenlaista opettajan representaatiota ja tuonut muihin opettajakuviin uudenlaista näkökulmaa.

Aineistosta nousseet opettajakuvat puhuvat sen puolesta, että vaikka opettajista yleisellä keskusteluntasolla ajatellaan jotakin, kuten että opettajan ammatti on arvostettu ja ammatin harjoittajiin luotetaan, eivät opettajan representaatiot välttämättä peilaa näitä perinteisiä ajatusmalleja. Iltapäivälehtien esittämät opettajakuvat esimerkiksi rikkovat ihmisten mielessä

sitkeästi elävää ”hyvän opettajan myyttiä” (Koro, 1998, 132), sillä jotkut niistä herättävät opettajista hyvinkin negatiivisia mielikuvia. Esimerkiksi välinpitämättömän opettajan opettajakuva ei anna opettajasta kovinkaan hyvää tai luotettavaa yhteiskunnan ongelmien ratkaisijan kuvaa. Pikemminkin se herättää kyseenalaisia tuntemuksia ja kysymyksiä siitä, ovatko opettajat laisinkaan sopivia harjoittamaan ammattiaan. Toisaalta esimerkiksi sopeutujan opettajakuva puolestaan pönkittää hyvän opettajan myyttiä.

Koronapandemian aiheuttamat muutokset opettajakuviin puhuvat sen puolesta, että opettajakuvat eivät ole pysyviä. Tämä heijastelee jälleen kerran aiemmin mainittua opettajuuden kehitystä. Kuitenkin tässä tutkimuksessa nousseet koronan aiheuttamat muutokset opettajakuviin todistavat sitä, että kyseiset muutokset voivat tapahtua todella nopeasti jos olosuhteet muuttuvat sopiviksi. Koronaepidemia levisi pandemiaksi nopeasti, mikä edellytti Suomen hallitusta nopeisiin päätöksiin muun muassa etäopetukseen siirtymisestä. Samanlainen nopeus oli nähtävissä myös uuden opettajakuvan synnyssä. Sopeutujan opettajakuva ei syntynyt hiljattain vaan kertarysäyksellä muutaman kuukauden aikana.

6 Pohdinta

Tutkielmani tavoite oli tutkia, millaisia opettajan representaatioita iltapäivälehdet välittävät, sekä sitä, miten koronapandemia on näitä representaatioita muuttanut. Erilaisten opettajakuvien nousu iltapäivälehdissä oli pitkälti linjassa aikaisempien tutkimuksien ja teorian kanssa, mutta tutkimukseni tuotti myös tietoa uudesta näkökulmasta. Koenkin, että keskeinen seikka tutkielmassani ovat nimenomaan koronapandemian vaikutuksiin liittyneet tulokset, sillä tutkimuksia koronan vaikutuksista uutisointiin ei ole vielä tarjolla. Tutkimukseni siis täyttää opettajien representaation tutkimuskentässä vielä tällä hetkellä olevaa aukkoa koronapandemian aiheuttamista muutoksista.

Lähdin tutkimuksen tekoon pienellä jännityksellä, jopa tietynlaisella pelolla, että opettajakuvia löytyisi vain yksi, se silmille hyppäävä negatiivinen representaatio opettajan työstä ammattina, jota ei voi tehdä kukaan päätyttä hermoromahduksen partaalle. Olikin positiivista, että lopulta aineistosta nousi esiin peräti neljä tunnistettavaa ja selkeärajaista opettajakuvaa, joiden välittämät ajatukset opettajista ja opettajan työstä erosivat keskenään. Toki odotettuna tuloksena oli myös eniten esiin noussut, ylikuormittunut ja epätoivoinen opettaja, joka myötäili aikaisempia ajatuksiani ja kokemuksiani opettajan ammatin negatiivisesta representaatiosta, mutta esiin nousi myös muita opettajan representaatioita, jotka puolestaan tarjosivat toisenlaista kuvaa opettajista.

Tutkielman teoreettisen viitekehyksen ja itse tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että representaatiot eivät ole neutraaleja. Iltapäivälehtien sensaationhakuinen luonne ja representaation politiikka pitävät siitä huolen. Koska neutraalia representaatiota ei ole, herää jatkokysymys siitä, miten representaatiot oikein syntyvät ja millaiset asiat niiden muovautumiseen vaikuttavat. Käytin tutkimuksessa diskursiivista tutkimusotetta sisällönanalyysin ohella tutkiessani sitä, millaiset kielenkäytön keinot oikein herättivät minkäkin laista opettajarepresentaatiota. Iltapäivälehtien herättämiin mielikuviin vaikuttavat esimerkiksi se, kenelle on annettu puheenvuoro. Onko jutussa haastateltu alan ihmisiä vai jotakuta alan ulkopuolelta? Onko toimittaja itse poiminut tietynlaisia kommentteja ja kirjoittanut artikkelinsa niiden ympärille?

Vaikka koronapandemian vaikutuksista uutisointiin ei vielä ole saatavilla tutkimustietoa, on mielestäni melko varmaa, että tulevana vuosina pandemia ja sen aiheuttamat muutokset on suosittu tutkimuskohde niin representaatioiden kuin muidenkin arkielämän asioiden kohdalla.

Vaikka aiemman tutkimustiedon puute aiheesta hankaloitti tutkimuksen tekemistä, oli myös jollain tavalla vapauttavaa ja virkistävää saada sisällyttää tutkimukseen näkökulma, joka on uusi. Koin, että tutkimukselle on tarve ja se myös motivoi tutkimuksen tekemistä. Tuntui kuitenkin tietyllä tapaa turvalliselta pitää yleisesti nousseet opettajakuvat hieman erillään koronapandemiasta, sillä erilaisia opettajakuvia on yleisesti ottaen tutkittu paljon. Tämä ajatus aikaisemmista opettajakuvien tutkimuksesta toimi ikään kuin turvariepuna, johon saattoi epäröinnin hetkellä tarttua ja syventyä, tasapainottaen koronapandemiaa koskevan uuden tutkimuksen tekemistä ja siitä syntyneitä epävarmuuksia.

Tutkimustuloksieni mukaan koronapandemia on paitsi synnyttänyt kokonaan uutta opettajakuvaa, myös tuonut uutta näkökulmaa opettajakuviin, jotka eivät koronaan suoranaisesti liity. Mielenkiintoinen tässä tutkimuksessa noussut koronapandemian myötä syntynyt muutos on myös opettajan ammatin äärimmäisen negatiivisen representaation väheneminen. Toisaalta on huomioitava, että kyseinen representaatio on ollut esillä pitkään, jo kauan ennen tähän tutkimukseen sisällytettyä aineistoa. On kiinnostavaa, miten uutiset ja julkaisut äärirajoille vedetyistä opettajista, joilla on korkea halu vaihtaa alaa, vähenivät koronapandemian myötä melkein kuin seinään. On kuitenkin tunnustettava mahdollisuus siitä, että kyseisen representaation väheneminen saattaa olla vain hetkellistä, jolloin herää kysymys, onko koronapandemialla pitkäaikaisia vaikutuksia opettajan representaatioihin vai ovatko vaikutukset ja muutokset vain hetkellisiä.

Aineistoa kerätessä ja sitä analysoidessa oli selkeästi nähtävillä iltapäivälehdille tyypillinen tapa uutisoida. Toisin sanoen uutiset kirjoittavat uutisia. Julkaisuja, jotka jollain tavalla kohauttavat, joko aiheellaan tai ajankohtaisuudellaan, luetaan paljon, mikä synnyttää iltapäivälehdissä tarpeen kirjoittaa lisää vastaavanlaisia julkaisuja. Tämä näkyi nousseiden opettajakuvien ajankohtaisuudessa. Ennen koronapandemiaa klikkauksia keräsivät jutut, joissa opettajat ovat romahtamaisillaan, joten niitä myös löytyi paljon. Pandemian muutettua opettajakuvaa, oli ajankohtaista uutisoida sitä, miten opettajat sillä hetkellä pärjäsivät. Samoin Koskelan teinisurma oli ajankohtainen tapahtuma, jonka myötä esiin nousi muita kiusaamistapauksia, jotka taas puolestaan välittivät välinpitämättömän opettajan opettajakuvaa.

On kiinnostavaa pohtia miksi opettajat ovat niin paljon esillä moneen muuhun ammattiryhmään verrattuna. Hakiessani aineistoa opettajiin liittyvillä hakusanoilla tuloksena oli sivukaupalla erilaisia julkaisuja. Julkaisuihin kuului uutisartikkeleita, mutta myös pääkirjoituksia, mielipiteitä ja näkökulmia. Yksi syy opettajien jatkuvaan pinnalla oloon on varmastikin se, että

lähes jokaisella suomalaisella on ainakin jonkinasteista kokemusta koulunkäynnistä ja näin ollen myös opettajista. Suomalainen koulujärjestelmä myös kerää kehuja kansainvälisissä vertailuissa ja suomalaiset ovat asiasta ylpeitä. Voisiko yksi syy opettajien valokeilaan olla se, että ihmiset ovat kiinnostuneet niistä työntekijöistä, jotka tätä kehuttua suomalaisen koulujärjestelmän laivaa soutavat eteenpäin?

Koronapandemia oli valtava mullistus koko maailmalle ja se on vaikuttanut lähes jokaisen ihmisen työntekoon. Pandemian jyllätessä tietyt ammattiryhmät nousivat mediassa pinnalle. Luonnollisesti yksi tällainen ammattiryhmä oli pandemian vastaisessa etulinjassa työskentelevät terveydenhuollon ammattilaiset ja työnsä kokonaan menettäneet erilaiset viihdyttäjät. Mutta jälleen kerran myös opettajien ammattiryhmä nostettiin pinnalle. Vaikka ei missään nimessä voida kiistää, etteikö pandemia olisi aiheuttanut suuria muutoksia opettajien työskentelyyn, on mielestäni aiheellista mainita, että lähes jokainen töissä käyvä suomalainen on joutunut uudistamaan työntekoaan jollain tavalla pandemian jyllätessä. Oli kyse sitten toimistotyöntekijän etätöiden tekemisestä kotoa käsin tai vaikkapa kaupan työntekijän sopeutuminen pleksilaseihin ja kasvomaskeihin.

Jostain syystä mediassa silti halutaan antaa opettajien koronakokemuksille ja -mielipiteille erityistä jalansijaa. Toisin sanoen, kun jotain merkittävää tai mullistavaa tapahtuu niin opettajat nostetaan esille. Vaikuttaa siltä, että opettajat tosiaan nähdään ammattiryhmänä, johon voidaan ikään kuin samaistua ja jonka ajatuksia halutaan kuulla. Voisi melkein sanoa, että opettajien toiminta ei rivikansalaisten mielestä kuulu pelkästään koulutuksen parissa työskenteleville vaan koko yhteiskunnalle. Opettajat ovat ”meidän kaikkien opettajia”.

Pyrin tutkimusta tehdessäni toimimaan hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Koen, että kunnioitin aikaisempien tutkimusten tekijöitä huolehtimalla esimerkiksi viittaukset kuntoon. Pyrin olemaan tutkimusta tehdessäni mahdollisimman huolellinen ja tarkka heti aineiston keruusta lähtien. Myös tietynlainen puolueettomuus ja rehellisyys toimivat ohjenuorinani. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta [TENK].) Koska aineistoni on julkista materiaalia eli tutkimukseni keskittyy iltapäivälehtien koko Suomessa tehtyihin julkaisuihin, ei erilaisille anonyymiteetti- tai salassapitotoimenpiteille ollut tarvetta.

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta pidin erittäin tärkeänä neutraalia ja rehellistä tutkimusotetta. Vaikka opettajaopiskelijana aineistosta nousseet representaatiot opettajista ja opettajan työstä koskettivat minua henkilökohtaisella tasolla, pidin tiukasti kiinni siitä, että omat tunteeni eivät ohjaa tutkimusta esimerkiksi peittelemällä jotakin noussutta opettajakuvaa.

Erityisesti pidin tämän mielessä tehdessäni diskurssianalyttisiä kielen tulkintoja, eli pyrin aina pohjaamaan tulkintani aineistoon. Mielestäni tutkielman luotettavuutta lisää kokonaisuutena myös se, että olen sisällyttänyt siihen niin kotimaista kuin kansainvälistäkin teoriaa, mikä on myös laajentanut omaa näkökulmaani aiheesta.

Vaikka koen tutkimuksen opettajien representaatioista ja koronan aiheuttamista muutoksista keskeiseksi, on myös huomioitava tutkielman aukkokohdat. Tämän tutkimuksen kohdalla on huomattava, että se on rajattu tiukasti iltapäivälehtiin noin kahden vuoden ajalta. Iltapäivälehdille on tyypillistä tarrautua sensaatioihin ja ajankohtaisiin aiheisiin. Tulokset voisivat olla erilaisia, jos aineisto olisi koottu vaikkapa Kalevan tai Helsingin Sanomien artikkeleista tai jos aikarajausta olisi pidennetty. Myös visuaalisen representaation, kuten kuvien ja piirrosten, sisällyttäminen tutkimukseen olisi voinut nostaa esiin erilaisia tuloksia.

Tulevaisuuden tutkimuksissa voisi olla kiinnostavaa seurata, onko koronapandemia tosiaan aiheuttanut pitkäaikaisia muutoksia opettajista uutisointiin, vai ovatko muutokset, kuten uusi sopeutujan opettajakuva ja uudet pandemian luomat näkökulmat, vain hetkellisiä. Tämä on kysymys, joka selviää vain ajan kanssa, siinä vaiheessa kun koronapandemiasta on selvitty. Sama pätee luonnollisesti myös muihin pandemian arkielämän vaikutuksiin ja niistä tehtäviin tutkimuksiin.

Toinen kiinnostava näkökulma opettajien representaatioihin voisi olla paikallislehtien välittämät opettajakuvat. Tämä tutkielma käsitteli iltapäivälehtien välittämiä kuvia, eli ne oli tarkoitettu luettavaksi ympäri Suomea. Voisi olla mielenkiintoista vertailla paikallislehtien opettajista uutisointia. Välittääkö Kalajoen seutu samanlaista opettajakuvaa kuin Rantapohja? Näkökulmaa voisi saada myös vertailemalla pikkupaikkakunnilla syntyneitä opettajakuvia isompien kaupunkien opettajakuviin.

Koen, että tutkielmani on ajankohtainen ja tärkeä, ja erityisesti opettajakuvien tutkiminen on onnistunut vaikuttamaan minuun myös henkilökohtaisella tasolla. Kimmukkeena tutkimukselle toimivat lukuisat artikkelit, joissa opettajan ammatti on vedetty pohjamutiin. Nämä kuvat ovat herättäneet paljon negatiivista hehkua opettajien ympärille, minkä vuoksi koen tärkeänä, että näitä representaatioita ja niiden vaikutuksia tutkitaan. Olisi tärkeää onnistua välittämään esimerkiksi opettajaksi halajaville, mutta epäröiville hakijoille tietoa siitä, että kyseinen representaatio on vain yhdenlainen kuva opettajan työstä.

Koen myös, että tutkielmani vastaa asettamiini tavoitteisiin, eli iltapäivälehtien opettajakuvien ja koronapandemian vaikutusten tutkimiseen ja selvittämiseen. Oma henkilökohtainen tavoitteeni oli perehtyä ja tutustua tutkimuksen tekemiseen, sekä löytää tutkimuksen teon tyyli, joka sopii juuri minulle. Koen, että tämäkin tavoite toteutui. Kävi ilmi, että olen loppupeleissä käsillä tekijä ja visuaalinen tutkija, eli aineistoni oli oltava minulla jatkuvasti esillä. Päädyinkin lopulta kiinnittämään 57 artikkelia yksiöni seinälle yliviivaustussi-merkinnöin sekä post-it -lapuilla höystettynä.

Lähteet

- Aaltola, J. (2005). Koulun haasteet ja opettajan työn ”mieli”. Teoksessa: Luukkainen, O. & Valli, R. (toim.) *Kaksitoista teesiä opettajalle*. (19–35). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Alhamdan, B., Al-Saadi, K., Baroutsis, A., Du Plessis, A., Hamid, O. M. & Honan, E. (2014). Media representation of teachers across five countries. *Comparative education*, 50(4), 490–505. Saatavilla: <https://doi.org/10.1080/03050068.2013.853476>.
- Caswell, M., A. A. Migoni, N. Geraci, and M. Cifor. (2016). ‘To Be Able to Imagine Otherwise’: Community Archives and the Importance of Representation. *Archives and Records* 38, 5–26. Saatavilla: <https://doi.org/10.1080/23257962.2016.1260445>.
- Hall, S. (2013). The spectacle of the “other”. Teoksessa: Hall, S., Evans, J. & Nixon, S. (toim.). *Representation* (Second edition.) (215-271). Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications.
- Hall, S. (2013). The work of representation. Teoksessa: Hall, S., Evans, J. & Nixon, S. (toim.). *Representation* (Second edition.) (1-47). Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications.
- Hall, S. (1992). The question of cultural identity. Teoksessa: Hall, S., Held, D. & McGrew, A. G. (toim.) *Modernity and its futures*. Polity Press. Suomentanut Lehtonen, M. (1999). Teoksessa: Lehtonen, M & Herkman, J. (toim. ja suom.) *Identiteetti*. (19–76). Tampere: Vastapaino.
- Heikkinen, H.L.T., Aho, J. & Korhonen, H. (2015). *Ope ei saa oppia - Opettajankoulutuksen jatkumon kehittäminen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Heikkinen, H.L.T. (2000). Opettajan ammatin olemusta etsimässä – Hyvä opettaja tekee itsensä tarpeettomaksi. Teoksessa: Harra, K. (toim.) *Opettajan professiosta: Artikkelisarja*. (8–19) Helsinki: Opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiö, Okka.
- Hietanen, L. (2009). Monologin hallitsijasta dialogin mahdollistajaksi. Teoksessa: Kurtakko, K., Leinonen, J. & Pehkonen, M. (toim.) *Opettajaksi kehittyminen, hyvinvointi ja oppimisen strategiat: Juhlakirja: Raimo Rajala 60 vuotta*. (39–57) Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Husu, J. & Toom, A. (2010). Opettaminen neuvotteluna - oppiminen osallisuutena: opettajuus demokraattisena professiona. Teoksessa: Kallioniemi, A., Toom, A., Ubani, M. & Linnansaari H. (toim.) *Akateeminen luokanopettajakoulutus: 30 vuotta teoriaa, käytäntöä ja maistereita*. (133–148) Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.

- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2017). Diskursiivinen maailma – Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa: Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.) *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. (kpl 1) Tampere: Vastapaino.
- Kivioja, P. (2018). *Iltapäivälehtien evoluutio median murroksessa: Hiipuva printti, nouseva digitaalinen mahti ja ansaintamallin uusi asento*. Tampere: Tampere University Press.
- Korkman, P. & Yrjönsuuri, M. (1998). *Filosofian historian kehityslinjoja*. Helsinki: Gaudeamus.
- Koro, J. (1998). Opettaja työnsä tutkijana ja kehittäjänä. Teoksessa: Luukkainen, O. (toim.) *Tulevaisuuden tekijät – Uuden opettajuuden mahdollisuudet*. (124–147). Jyväskylä: Atena kustannus.
- Kujala, J. (2008). *Miesopettaja itsenäisyyden ajan Suomessa elokuvan ja omaelämäkerran mukaan*. Oulu: Oulu university press.
- Lapinoja, K.P. (2006). *Opettajan kadonnutta autonomiaa etsimässä*. Kokkola: Jyväskylän yliopisto, Chydenius-instituutti.
- Lapinoja, K.P. & Heikkinen, H.L.T. (2006). Autonomia ja opettajan ammatillisuus. Teoksessa: Eteläpelto, A. & Onnismaa, J. (toim.) *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu*. (144–161). Vantaa: Kansanvalistusseura.
- Launonen, L. (2003). Opettaja eettisenä kasvattajana – historiallinen näköala kasvatusajattelun muutokseen. Teoksessa: Isosomppi, L. & Leivo, M. (toim.) *Opettaja vaikuttajana?: Juhlaseminaari professori Juhani Aaltolan 60-vuotispäivänä 5.2.2002*. (35–43). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Luukkainen, O. (2004). *Opettajuus – Ajassa elämistä vai suunnan näyttämistä?*. Tampere: Tampere University Press: Taju [jakaja].
- Luukkainen, O. (2005). *Opettajan matkakirja tulevaan*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Martikainen, J. (2019). Social Representations of Teachership Based on Cover Images of Finnish Teacher Magazine: A Visual Rhetoric Approach. *Journal of Social and Political Psychology*, 7(2), 890–912. Saatavilla: <https://doi.org/10.5964/jspp.v7i2.1045>
- Martikainen, J. (2020). *Visual representations of teachership: A social representations approach*. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.
- MediaAuditFinland Oy. (2021). *KMT 2020 lehtien lukijamäärät*. Saatavilla: https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2021/01/KMT_2020_lukijamaarat-26-01-2021.pdf (Luettu 21.04.2021).

- Miettunen, J. & Dervin, F. (2014). "The most respected teachers in the world"? Media representations of the Finnish teacher in treacherous times. *The International Journal of Education for Diversities*, 3, 21–36. Saatavilla: <http://hdl.handle.net/10138/232688>
- Määttä, K. (2005). Pedagoginen rakkaus ja hyvä opettajuus. Teoksessa: Luukkainen, O & Valli, R. (toim.) *Kaksitoista teesiä opettajalle*. (205–218). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Niemi, H. (2004). Aikuisten Vastuu Teoksessa: Jaatinen, R. Kaikkonen, P. ja Lehtovaara, J. (toim.) *Opettajuudesta ja kielikasvatuksesta – Puheenvuoroja sillanrakentajille*. (62–83). Tampere: Tampere University Press.
- Niemi, H. (2006). Opettajan ammatti – arvoja ja arvottomuutta. Teoksessa: Nummenmaa, A.R & Välijärvi, J. (toim.) *Opettajan työ ja oppiminen*. (73–94). Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Opetusalan Ammattijärjestö OAJ. *Mitä opettajan työ on?* Saatavilla: <https://www.oaj.fi/arjessa/mita-opettajan-tyo-on/> (Luettu 11.2.2021.)
- Opetusalan Ammattijärjestö OAJ. (2021) *Taloustutkimus: Kansa arvostaa opettajia – päättäjiltä kaivataan arvostustekoja*. Saatavilla: <https://www.oaj.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/2021/taloustutkimus-oaj-kansalaiskysely-arvostus/>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2020). *Opettajankoulutuksen vetovoima – Loppuraportti*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavilla: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162423/OKM_2020_26.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Paradis, A. (2019). *Towards a relational conceptualisation of teacher autonomy: Narrative research on the autonomy perceptions of upper-secondary school teachers in different contexts*. Oulu: University of Oulu.
- Patrikainen, R. (1999). *Opettajuuden laatu: Ihmiskäsitys, tiedonkäsitys ja oppimiskäsitys opettajan pedagogisessa ajattelussa ja toiminnassa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Punakallio, E., & Dervin, F. (2015). The best and most respected teachers in the world? Counternarratives about the 'Finnish miracle of education' in the press. *Power and Education*, 7(3), 306–321. Saatavilla: <https://doi.org/10.1177/1757743815600294>
- Rinne, R. (1986). *Kansanopettaja mallikansalaisena: Opettajuuden laajeneminen ja opettajuuteen rekrytoimismekanismit Suomessa 1851–1986 virallisen kuvausaineiston ilmaisemana*. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos.
- Rossi, L.M. (2010). Esityksiä, edustamista ja eroja: Representaatio on politiikkaa. Teoksessa: Knuutila, T. & Lehtinen, A.P. (toim.). *Representaatio – Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. (261–275). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

- Räsänen, K., Pietarinen, J., Pyhältö, K., Soini, T. & Väisänen, P. (2020). Why leave the teaching profession? A longitudinal approach to the prevalence and persistence of teacher turnover intentions. *Social Psychology of Education*, (23), 837-859. Saatavilla: <https://doi.org/10.1007/s11218-020-09567-x>
- Salo, U.M. (2015). Simsalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet. Teoksessa: S. Aaltonen & R. Högbacka (toim.) *Umpikujasta oivallukseen*. (166–190). Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Salmela, J. (2012). *Koulun pirulliset dilemmat*. Hämeenlinna: Teos.
- Shine, K., & O'Donoghue, T. (2013). Teacher representation in news reporting on standardised testing: A case study from Western Australia. *Educational Studies*, 39(4), 385–398. Saatavilla: <https://doi-org.pc124152.oulu.fi:9443/10.1080/03055698.2013.767186>
- Schreier, M. (2014). Qualitative content analysis. Teoksessa: U. Flick (toim.) *The SAGE handbook of qualitative data analysis*. (170–183). Saatavilla: <https://dx-doi-org.pc124152.oulu.fi:9443/10.4135/9781446282243.n12>
- Seppänen, J. & Väliverronen, E. (2012). *Mediayhteiskunta*. Tampere: Vastapaino
- Siljander, P. (2014). *Systemaattinen johdatus kasvatustieteeseen – Peruskäsitteet ja pääsuuntauukset*. Tampere: Vastapaino.
- Simola, H. (1997). *Ulossulkemisesta itsevalikointiin: Opettajuus, kansalaisuus ja käyttäytymisen arvostelu suomalaisissa kansa- ja peruskouludokumenteissa vuosina 1861–1996*. Helsinki: Helsingin kaupungin opetusvirasto.
- Sparks, C. (2000). Introduction: The Panic over Tabloid News. Teoksessa: Sparks, C. & Tulloch, J. (toim.) *Tabloid Tales – The Global Debates over Media Standards*. (1-40). Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Suomen opettajiksi opiskelevien liitto SOOL. Saatavilla: <https://www.sool.fi/vaikuttaminen/tavoitteet/> (Luettu 12.01.2021).
- Syrjäläinen, E. (2002). *Eikö opettaja saisi jo opettaa? - Koulun kehittämisen paradoksi ja opettajan työuupumus*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Säntti, J. (2007). *Pellon pientareelta akateemisiin sfääreihin: Opettajuuden rakentuminen ja muuttuminen sotienjälkeisessä Suomessa opettajien omaelämäkertojen valossa*. Helsinki: Suomen kasvatustieteellinen seura: Turun yliopisto, kasvatustieteiden laitos [jakaja].
- Säntti, J. (2010). Muuttuuko opettaja – ja mihin suuntaan?. Teoksessa: Kallioniemi, A., Toom, A., Ubani, M. & Linnansaari, H. (toim.) *Akateeminen luokanopettajakoulutus: 30 vuotta teoriaa, käytäntöä ja maistereita*. (183–196). Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.

- Terveyskirjasto. Saatavilla:
https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk01257 (Luettu 18.02.2021).
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. *Hyvä tieteellinen käytäntö*. Saatavilla:
<https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>. (Luettu 06.05.2021).
- VAKAVA-tilastot (2015–2020). *VAKAVA-hakijamäärät ja kokeiden pistemääriä*. Kasvatusalan valintayhteistyöverkosto. Saatavilla:
<https://www2.helsinki.fi/fi/verkostot/kasvatusalan-valintayhteistyoverkosto/hakeminen/tilastoja> (Luettu 28.04.2021).
- Valtonen, S. (1998). Hyvä, paha media – Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. Teoksessa: Kantola, A., Moring, I. & Väliverronen, E. (toim.) *Media-analyysi – Tekstistä tulkintaan*. (93–121). Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Vilkkä, H. (2017). *Tutki ja kehitä* (4. uudistettu painos.). PS-kustannus.
- Vuorio-Lehti, M. 2005. Constructing firm faith in education: Finnish films in the 1930s and the 1940s. Teoksessa: U. Mietzner, K. Myers & N. Peim (toim.) *Visual history: Images of education*. (129–145). Bern: Peter Lang.
- Yleisradio (2016). *Yle uutisarvostukset 2016*. Saatavilla:
https://drive.google.com/file/d/0BzYM7E_plfX-T3J4M0JwTnd0b2M/view